

Pomembna faza revolucionarnih sprememb

Vsi delovni ljudje se morajo seznaniti z osnutkom naše ustave

(Nadaljevanje s 13. strani)

sekretarjev pa se bo omejil na koordinacijo in usklajevanje dela republikanskih upravnih organov ter na opravljanje drugih izvršilno-upravnih nalog.

Republiški svet je v svojih funkcijah dosledno opredeljen kot politični izvršilni organ, kot eden izmed organov skupščine. Republiški svet ne odloča z zbori samoupravnih skupnosti kot poseben dom njih o enem vprašanju. Republiški svet mora v svoji politično izvršilni funkciji kot del skupščine zagotoviti sintezo kratkoročnih in dolgoročnih, skupnih in posamičnih interesov delavskega razreda in vseh delovnih ljudi sploh v kontinuirati uresničevanju poglavitnih ciljev družbenega razvoja in zgodovinske vloge delavskega razreda. Zagotoviti mora sintezo strokovnosti, znanosti in samoupravne prakse ter usklajevati interese in zahteve samoupravne baze s pobudami in zahtevami vodilnih ustvarjalnih sil socialistične družbe, vesterši znanost in strokovnost. Republiški svet bo spremljal probleme družbenega življenja, skrbel bo za uresničevanje politike in aktov skupščine in neposredno nadzoroval delo upravnih organov.

Svet republikanskih sekretarjev kot skupni organ republikanskih upravnih organov ostaja kot organ za koordinacijo in usklajevanje dela upravnih organov pri uveljavljanju politike in uresničevanju aktov skupščine bo sprejemal ukrepe za izvajanje po litike in uresničevanje aktov republikanske skupščine. Izdelal izvršilne predpise, ki predlagal zakone in druge splošne akte in pristojnosti republikanske skupščine in opravil tudi druge izvršilno-upravne zadeve.

Po eni strani bo z ustanovitvijo republikanskega sveta in sveta republikanskih sekretarjev uresničena zamisel o ohranitvi politične izvršilne funkcije skupščine v skupščini, po drugi strani pa bo poudarjena samostojnost uprave v okviru njenih določeno določenih nalog, njena neposredna odgovornost skupščini in odgovornost sveta sekretarjev za ustrezno in učinkovito koordinacijo dela upravnih organov.

Vsi skupščinski zbori na delegatski osnovi

VPRAŠANJE: Spremembe so očitne tudi v delovanju skupščine Socialistične republike Slovenije. Povejte nam, kaj prinaša v tej zvezi predlog nove ustave?

KRAIGHNER: Predvsem je pomembno, da se vsi zbori skupščin formirajo na delegatski osnovi. V republiški skupščini predvidevajo: gospodarski zbor, prosvetno-kulturni zbor, socialno-zdravstveni zbor in enotni zbor združenega dela ter občinski zbor. V enotnem zboru združenega dela je določeno tudi število delegatov iz delovnih skupnosti državnih organov, družbenopolitičnih organizacij in društev ter oboroženih sil Socialistične federativne republike Jugoslavije. Poleg teh zborov predvidevamo v republiški skupščini tudi zbor občin kot zbor delegatov občinskih skupščin, ker je tudi v občinskih skupščinah predviden zbor krajevnih skupnosti. Takšno rešitev omogoča, da se lahko kar najbolj izrazijo in oblikovajo kakor tudi pri uresničevanju interesov interesne skupnosti na področjih znanja gospodarstva, kjer je funkcija družbenih dejavnosti, da ustvarjajo, uresničijo svoje pravice človeka, kot so na primer družbeno varstvo otrok in družine, zdravstveno varstvo in socialno zavarovanje, kakor tudi na nekaterih področjih gospodarstva, kjer trg ni edino merilo niti za določanje, kakšen je obseg njegovega delovanja, niti za oceno, kako te dejavnosti opravljajo svojo družbeno funkcijo.

VPRAŠANJE: Povejte nam, prosim vas, ali ima osnutek nove ustave SR Slovenije kakšne posebnosti glede na druge republikanske ustave?

Stalne delegacije, ne pa vedno isti delegati

KRAIGHNER: To je sveda delena, na katero bo odgovorila javna razprava. Med posebnimi značilnostmi v osnutku slovenske ustave bi podčrtal to, da delegacija oziroma več delegacij temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti delegatov deležne na zasедanju zborov skupščine družbenopolitičnih skupnosti, glede na vprašanja, ki so na dnevnem redu. Osnutek torej določa stalno sestavo delegacij za vsa štiri leta, toda delegacije volijo svoje delegate za skupščine glede na dnevni red. Delegacija oziroma konferenca delegacij bo poslala na sejo zbora sistema delegata, ki so v določenih vprašanjih najbolj seznanjeni in ki bo najbolj avtentično zna izrazil interese delovnih ljudi v združenem delu in se o tem sporazumevati z delegati drugih skupnosti.

Nadaljnja značilnost je, da tako v občini kakor tudi v republiški predvidevamo več zborov delovnih skupnosti, in sicer gospodarski, prosvetno-kulturni, socialno-zdravstveni in enotni zbor združenega dela. Le v tistih občinah, kjer se bo zaradi družbeno-ekonomske strukture pokazalo, da ni potrebe po ustanavljanju več zborov združenega dela, bosta občinsko skupščino sestavljala samo zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti. Menimo, da bodo ravno z več zbori združenega dela najbolj prišlo do izraza interese delovnih ljudi v enotnem zboru združenega dela; ta bi obravnaval tista vprašanja, ki so v skupnem interesu vseh delovnih ljudi, ker je treba skupne interese usklajevati in dojeti.

V osnutku naše ustave je predvideno, da skupščine samoupravnih interesnih skupnosti na področju vzgoje, izobraževanja, raziskovalne dejavnosti, kulture, zdravstva, otroškega varstva, varstva družine ter stanovanjskega gospodarstva enakopravno z enotnim zborom združenega dela razpravljajo in sododajo o vprašanjih iz pristojnosti republikanske skupščine, če so ta vprašanja za to skupnost skupnega pomena.

V predlaganem osnutku ustave je predvideno, da se v republiški skupščini ustanovi zbor občin, katerega bodo občinske skupščine, sestavljene prav tako na

delegatski osnovi, pošiljale svoje delegate. Menimo, da morajo v republiški skupščini priti do izraza vse razmerosti interesov občin glede vseh vprašanj, za katera je po ustavi republikanska skupščina pristojna, da o njih odloča, in ki so po svoji naravi taka, da neposredno posegajo v interese in življenje občanov v občini ter v položaj in vlogo občine kot samoupravne in družbenopolitične skupnosti.

Izvršilno-politični svet ni drugi dom

Kot nadaljnjo posebnost bi podčrtal, da organ, ki opravlja politično-izvršilno funkcijo v občinski oziroma republiški skupščini, ne nastopa niti samostojno niti enakopravno z drugimi zbori skupščine. Torej ni skupščinski zbor kot drugi dom, marveč predstavlja politično-izvršilni organ v skupščini kot eno njenih teles. Tako mu je tudi dejansko omogočeno, da se posveti najvažnejšim svojim nalogam tako pri oblikovanju kakor tudi pri uresničevanju politične skupščine, o čemer sem že prej govoril.

Osnutek uvaja tudi splošni zbor občine s predsedstvom, ki obravnava temeljna po-

litična vprašanja v zvezi z delom občinske skupščine. Člani predsedstva splošnega zbora so po položaju predsednik občinske skupščine, sekretar občinske organizacije zveze komunistov in predsednik občinske organizacije socialistične zveze. V naši ustavi je nekoliko močnejše poudarjena vloga socialistične zveze glede na njeno povsem določene funkcije v uvodnem delu ustave, pa tudi zaradi njene pomembne vloge, ki jo opravlja kot nadaljevanje dela Osvobodilne fronte še iz revolucije, na vseh področjih našega družbenega in političnega življenja.

Krajevne skupnosti so nadalje dosledno opredeljene kot družbeno-ekonomski odnos, zasnovan na samih proizvodnih odnosih med delovnimi ljudmi v kroju, kjer žive in delajo. Posebej so se opredeljene samoupravne interesne skupnosti na področjih znanja gospodarstva, kjer je funkcija družbenih dejavnosti, da ustvarjajo, uresničijo svoje pravice človeka, kot so na primer družbeno varstvo otrok in družine, zdravstveno varstvo in socialno zavarovanje, kakor tudi na nekaterih področjih gospodarstva, kjer trg ni edino merilo niti za določanje, kakšen je obseg njegovega delovanja, niti za oceno, kako te dejavnosti opravljajo svojo družbeno funkcijo.

Bolje definirati bruto osebni dohodek

VPRAŠANJE: Katera so dejanska vprašanja, za katera bi vi sami kot predsednik feleci, da bi jih v javni razpravi dognali in stvari zboljšali?

KRAIGHNER: Kar zadeva vprašanja z družbeno-ekonomskega področja, mislim, da bo treba s pomočjo strokovnih in političnih ljudi bolje definirati: bruto osebni dohodek kot družbeno-ekonomsko osnovo svobodne menjave dela delavcev v neposrednih družbenih dejavnostih in neposrednih uporabnikov njihovih storitev ter pogoje za skladnejši razvoj družbenih služb. V tej zvezi bi lahko verjetno bolje definirali tako funkcijo in značaj samoupravnih interesnih skupnosti kakor tudi družbene funkcije in družbene odnose znotraj posameznih družbenih dejavnosti, kot so na primer izobraževanje, vzgoja, socialno zavarovanje, znanost, kultura itd.

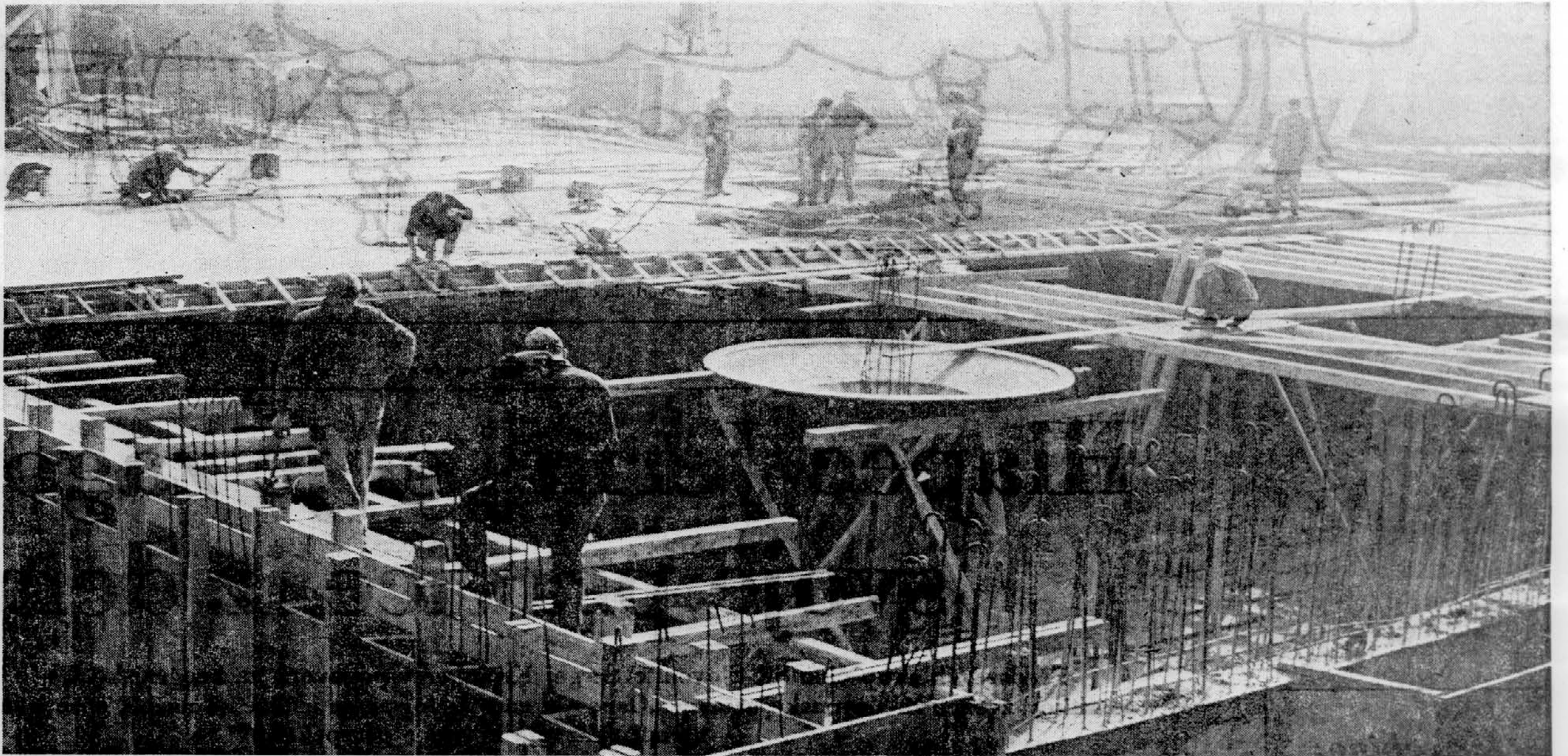
Na področju družbenopolitičnega sistema se prva skupina vprašanj nanaša na funkcionaliteto delegacij in konstitucijo njihovih pravic in dolžnosti. Na tem področju vidim posebno vlogo in odgovornost socialistične zveze in sindikatov, sta-

tujev občin in samoupravnih skupnosti, za štiti se, kar zadeva opredeljevanje vprašanj, ki bodo delegacijam omogočila, da ocenijo probleme in določijo skurna izhodišča za ureditev, usklajena s temeljno smerjo našega političnega in družbenega razvoja. Nadalje se zastavlja vprašanje, kako zagotoviti in uresničiti nam vsem skupni cilj, da v skupščinah čimbolj avtentično in čimbolj nepotrjeno pride do izraza interes delavcev in delovnih ljudi s sistemom povezovanja delegacij in konference delegacij ter kakšna sestava skupščin je najbolj ustrezna. Drugo področje, o katerem menim, da bi ga morali v javni razpravi posebej obravnavati, je določitev pristojnosti republike in občine na eni strani ter razmejitev sfere državne od samoupravnega odločanja na drugi strani, upoštevajoč sedanjostopnja našega samoupravnega razvoja in izkušnje, ki smo si jih pridobili.

VPRAŠANJE: Na koncu vas prosim, povejte nam, kje predvsem je po vašem mnenju vloga delovnih ljudi v javni razpravi?

KRAIGHNER: Danes smo tako ali drugače vsi vključeni v reševanje problema stabilizacije gospodarskih tokov. Čedalje jasnejša postaja zveza med spremenjanjem odnosov v družbi po poti ustavnih sprememb in reševanjem glavnih problemov

stabilnosti, celo strukturalnih problemov. Mislim, da bi morala javna razprava razvijati in krepliti zavest, da predlagani osnutek pomeni pot in smer urejanja problemov družbe in posameznikov na samoupravni podlagi kot edinem stvarnem temelju. Poleg tega se morajo vsi delovni ljudje seznaniti z osnutkom naše ustave. Posebno važno se mi zdi tudi to, da se hkrati z javno razpravo o osnutku nadalje poglablja in razvija samoupravna miselnost pri vseh naših delovnih ljudeh in občanah. Javna razprava naj omogoči seznaniti se z najpomembnejšimi elementi naše družbe in razvoja, zlasti pa samoupravljanje. To delo, ki je bistveno za nadaljnje revolucioniranje naših družbenih odnosov, se bo nadaljevalo ob razpravi o spremembi statutov občin, krajevnih skupnosti oziroma samoupravnih sporazumih o ustanavljanju samoupravnih interesnih skupnosti ali o statutih delovnih organizacij in zakonov in določanju njihove funkcije. Tako moramo v javni razpravi, ki se je začela in teče, videti pomembno fazo globalnih revolucionarnih sprememb, ki jih intenzivno izvajamo v naši družbi, zlasti odkar smo sprejeli in odkar uresničujemo ustavno dopolnila.

GRADITEV — (Foto: Oskar Dolenc)

Slovinci v zamejstvu

Demokracičnost na preizkušnji

Za specifične, slovenske „gorske skupnosti“ v Furlaniji - Julijski krajini

Zakon avtonomne dežele Furlanije — Julijske krajine z dne 4. maja t. l., števil. 29, predvideva ustanovitev in načelne okvire dejavnosti »gorskih skupnosti«, ki naj združijo občine ali dele občin z značilnostjo »hrbovitih območij«. Občine ali deli občin so bili proglašeni za »hrbovita« območja na podlagi vsedravnih zakonov iz leta 1952 in 1957. Dne 22. maja t. l. je deželni zbor stopil v veljavo in se je začela izvajati prva faza postopka za ustanovitev »gorskih skupnosti«. To prvo fazo je sprožila okrožnica tedanjega predsednika deželne vlade dr. A. Berantija, ki je sporočil 13. junija letos, to je v polnem razmahu volilne kampanje, da morajo sveti občin, ki so že proglašene za »hrbovita območja«, povedati svoje mnenje o »skupnosti«, ki bi ji želeli pripadati. Da bi olajšal delo občinskih svetov, ki bi se morali izreči v roku 30 dni po prispeli zahtevi o mnenju, je predsednik deželne vlade priložil tri predloge za delitev občin v gorske skupnosti. Prvi predlog je predvideval 4, drugi 6 in tretji 10 »gorskih skupnosti«.

Po prvem predlogu bi v prvo gorsko skupnost spadala večina karnijskih občin, Kanalska dolina in del rezijske občine, v drugo gorsko skupnost preostale karnijske občine in hrboviti predeli pordenonske pokrajine, tretjo gorsko skupnost del rezijske občine, zahodna furlianske občine ob robu predalpskega sveta, Zahodna in Vzhodna Benečija, briško območje in del goriške občine, v četrto skupnost pa tržaško-goriški Kras in občine ob njegovem robu.

Po drugem predlogu bi v I. skupnost spadale Karnija, Kanalska dolina, trbiška občina z Režijo, v II. in III. občine pordenonske in videmske pokrajine v predalpskem in jugozahodnem furlianskem alpskem svetu, v IV. skupnost del južnega predalpskega sveta z Zahodno Benečijo, v V. skupnost Vzhodna Benečija z dolensko občino v goriški pokrajini in v VI. skupnost tržaško-goriški Kras z briškimi območji.

Po tretjem predlogu bi v I. skupnost spadala večina Karnije, v II. preostali del Karnije s Kanalsko dolino, Trbižem in Re-

izidi volitev, ko so se občinske uprave in stranke ukvarjale predvsem z volilnimi zadevami, da so se v prvi polovici julija, ko je še vedno neresen problem sestave nove deželne vlade, znašle pred nujnostjo, da izrečejo svoje mnenje, ki naj bi služilo deželni vladi, za ozemeljsko razmejitev novih javno pravnih ustanov.

Zato se je zgodilo, da so se občinski sveti izrekli le o predlogih dežele vlade in niso mogli v tako kratkem času izdelati protipredloga, ki bi morda bolje rešili vprašanje pripadnosti te ali one občine tej ali oni gorski skupnosti. Iz tega se vidi, da je deželni zakon, ki je bil že v razpravi v deželnem zboru deležen velikih kritik, v rokih, ki jih določa, skrajno pomanjkljiv, ker ne daje možnosti, da bi se demokracično posvetovanje izvršilo na podlagi strokovnih preučevanj.

Za slovensko narodnostno skupnost je kratek rok za odločitev o mnenju, ki ga je bilo izreči, privedel do tega, da je moralo priti do odločitve v zadnjih dneh in da ni bilo časa za poglobljena preučevanja, ki bi morda bolje uspešno strokovno in politično mnenje občinskih svetovalec. V glavnem je prevladovalo mnenje, da je nujno izogniti se kakršnemu kolj večjemu razparčenju Slovencev in se zavzemanje za gorske skupnosti, ki bi zajemale čimveč Slovencev in bi dovoljevale Slovencev t. o. česar zakon izrečno ne predvideva: pojav novih ozemeljskih javno-upravnih enot, kjer bi Slovenci imeli izrazito vlogo in kjer se ne bi utapljali v morju druge narodnosti, kar bi bilo pogubno za njihovo nadaljnje življenje. Predvidelo je tudi drugo načelo: gorske skupnosti, v katerih bi bile slovenske ali narodnostno mešane občine, ne smejo biti premajhne in morajo omogočiti temnejše zblizanje med Slovenci v treh pokrajinah Furlanije — Julijske krajine. Na tej podlagi je izšel konkreten predlog Slovenske kulturne gospodarske zveze, ki je na podlagi svojega stališča z dne 15. januarja t. l. predlagala na seji izvršnega odbora z dne 8. julija deželni in slovenski javnosti tri gorske skupnosti, ki bi nekako optimalno ustrezale družbeno gospodarskim in narodnostnim interesom Slo-

vencev: Kanalska dolina in trbiško področje bi sestavljali eno, Režija, Zahodna in Vzhodna Benečija drugo, hrboviti predeli tržaške in goriške pokrajine pa tretjo gorsko skupnost. Za Karnijo in pordenonsko pokrajino bi se našle primerne rešitve.

Poudariti je, da so se slovenske občine goriške pokrajine izrekle za takšno rešitev, goriški občinski svet pa se je glede svojega dela občine izrekel za pripadnost k avtonomnemu briškemu območju, čeprav so bila mnenja zelo deljena. Dolinski in repentaborski občinski svet sta se izrečila za območje, ki naj zajema tržaški in goriški Kras, čeprav je pozicija v repentaborski občini nasprotovala takšnemu mnenju in se zavzemala za mnenje, ki so ga izrazile goriške občine.

Le „obvezno posvetovanje“

Občinski sveti so do sedaj povedali svoje mnenje, čeprav jim deželna vlada, ki ima na razpolago zelo specializirane strokovne službe, ni dala preveč časa na razpolago. V tem trenutku bi moral predsednik deželnega zbora imenovati 15-člansko komisijo med poslanci deželnega zbora. Komisija bo na podlagi lastnih strokovno-političnih ocen in mnenja občinskih svetov izdelala lastno mnenje, ki ga bo poslala deželni vladi. Šele tedaj se bo faza posvetovanja spremenila v fazo odločanja. Po zakonu odloča o ozemeljskem okviru gorskih skupnosti deželna vlada, katere sklep je podlaga za odločbo predsednika deželne vlade o njihovi ustanovitvi.

Zato ni izključeno, da bo 15-članska komisija spremenila tudi mnenja občinskih svetov. Prav tako ni izključeno, da bo deželna vlada sklepana, ne da bi se popolnoma ozirala na mnenje občinskih svetov in 15-članske komisije, čeprav bi bilo takšno ravnanje graje vredno in krivično. Zakon pa ne predvideva obveznega mnenja, marveč le obvezno posvetovanje.

Tako se lahko zgodi, da bodo ozemlja agorske skupnosti popolnoma drugačna od izraženih mnenj občin in 15-članske komisije, čeprav je malo verjetno, da bi se kaj takega zgodilo sprito dejstva, da se skuša nova deželna vlada karakterizirati kot zelo demokracična.

Ta faza, ki se zdela ne uveljavlja popolnoma zakona o gorskih skupnostih, je zelo važna za slovensko narodnostno skupnost, ker so mogoče rešitve negativnega in pozitivnega značaja. Že od vsega začetka, ko se je govorilo o »gorskih skupnostih«, se je slovenska narodnostna skupnost, zavedajoč se pomembnosti novih ozemeljskih ustanov, zavzemala za takšne rešitve, ki bi omogočile homogeno združitev slovenskih ali narodnostno mešanih občin. Na podlagi takšne homogene združitve bi se Slovincem omogočilo avtonomno urejanje specifičnih družbeno gospodarskih, urbanističnih, kulturnih, upravnih vprašanj in bi se približali zahtevam slovenske narodnostne skupnosti o specifičnih ozemeljskih enotah, v katerih ne bi bili izpostavljeni objektivni in subjektivni asimilaciji in raznarodovanju. »Gorske skupnosti bi zajele razen mestnih središč v Gorici in v Trstu in razen mliške občine, bi dejansko omogočile velikemu delu Slovencev v Furlaniji-Julijski krajini ugodnejše pogoje za avtonomno razvoj.

Zavoljo tega je važno, kakšne bodo »gorske skupnosti«, in zavoljo tega je važno, da se Slovenci ne delijo na takšne skupnosti, ki bi jih utopile v morju druge narodnosti. Pri tem pa se postavlja tudi predpogoj, da bi bili vključeni v gorsko skupnost znaniška in devinsko-nabrežinska občina, ki nista proglašeni za »hrbovito območje«, imata pa iste značilnosti kot del dolinske občine, repentaborska, doberdobska ali sovodenska občina.

Z rešitvijo, ki bi ustrezala tem slovenskim interesom, bi se tudi olajšalo delo za drugi del postopka, t. j. ustanovitve gorskih skupščin in sestave statutov, ki bi le v primeru, ki ga nakazujejemo, ustrezali resničnim, specifičnim interesom slovenske narodnostne skupnosti.

KAREL ŠISKVIČ

Jedrska oborožitev

Simbol smrti je goba

Doslej so za „poskus“ razstrelili že 876 bomb

Zadnje, tri jedrske eksplozije — kitajska v juniju ter francoska in sovjetska pred nekaj dnevi — so dale mogočno uničevalni seštevke: po bombah, ki sta razdejali Hirošimo in Nagasaki, so jedrske velesile izvedle 876 poskusov. Eksploziji pa še ne bo konec, ker sedanjí francoski poskusi na Pacifiku niso končani. Francija namerava razstreliti štiri do šest bomb, poskuse pa končati do konca avgusta ali v prvih dneh septembra.

Atomski monopol ZDA, ki je dajal Washington občutek absolutne premoči nad svetom, se je nehal 23. septembra 1949, ko je predsednik Truman sporočil, da so v Sovjetski zvezi izvedli eksplozijo atomske bombe. Potem se je začelo tekmovanje v atomski oborožitvi med največjimi velesilami na svetu, v katero se je kaj kmalu vključila Velika Britanija. Četrta atomska sila je pozneje postala Francija, peta in doslej zadnja pa LR Kitajska.

Zaradi čedalje večje vznemirjenosti v svetu (pa tudi v državah, ki so izvajale poskuse) so ZDA, SZ in Velika Britanija leta 1963 sklenile sporazum, po katerem so opustile poskuse v ozračju in v vodi, tako da so ostali »dovoljeni« le poskusi pod zemljo. Bombe so se izpopolnjevale in najboljše so zdaj termonuklearne. Takšne bombe imajo v ZDA od leta 1952, v SZ od leta 1953, v Veliki Britaniji od 1957 in v LR Kitajski od leta 1967. Franciji gre zdaj za to, da izpopolni svoje termonuklearno orožje in da tako ujame prve štiri velesile. Baje naj bi se jki to posrečilo v letu 1975.

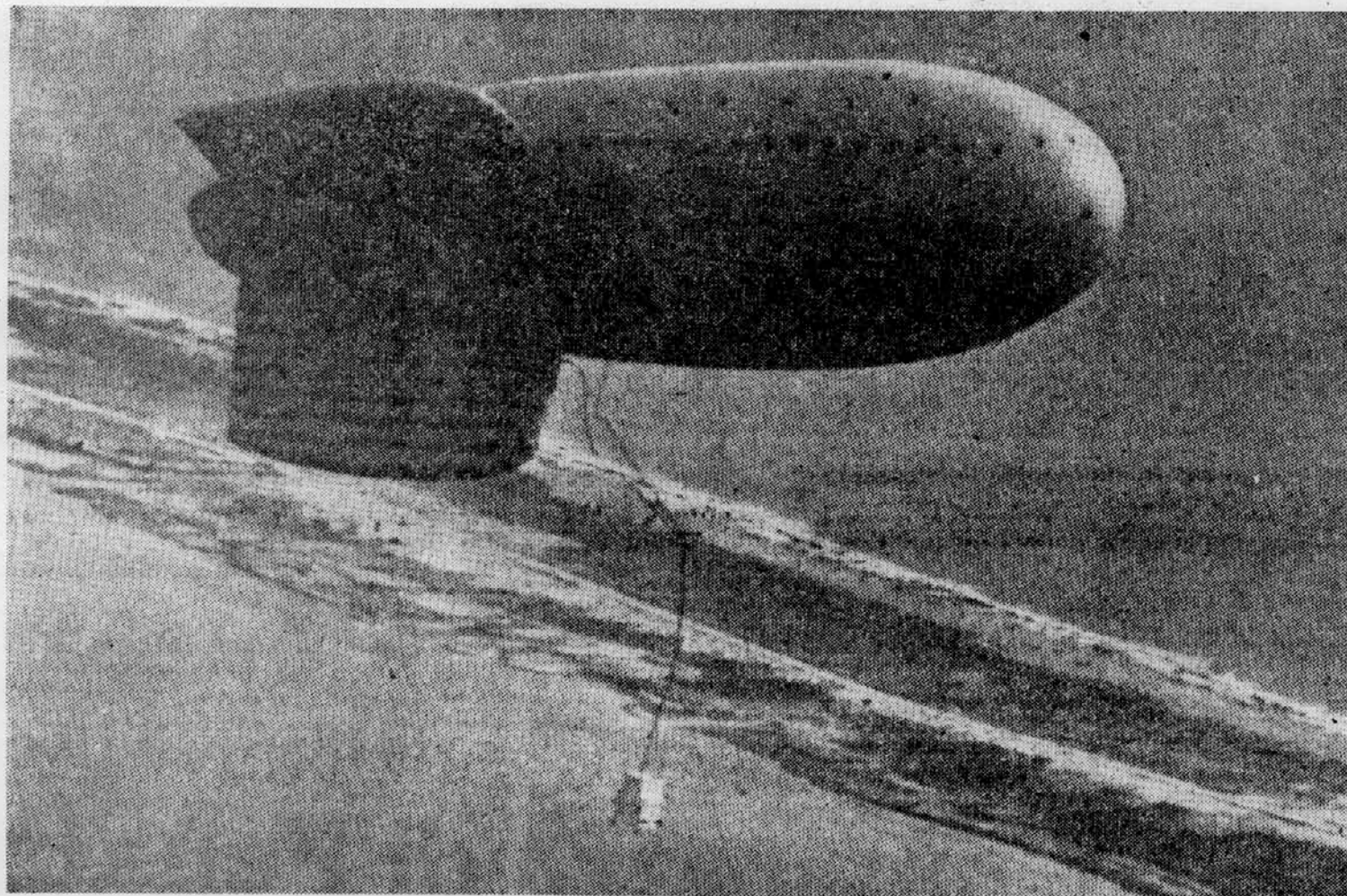
Sporazuma o preprečitvi vseh jedrskih sporazumov razen podzemnih se držijo sa-

mo ZDA, SZ in Velika Britanija, medtem ko LR Kitajska in Francija tega nočeta storiti. Vsaka ima svoje — in zelo podobne razloge.

Kdo bi tudi rad bombo

V Pekingju menijo, da je sporazum o preprečitvi »zarota velesil«, namenjena proti Kitajski, v Parizu pa pravijo, da bi podpisali je takšen sporazum, ki ne bi preprečil samo vseh poskusov, marveč bi odpravil tudi vse atomske orožje. Francozi imajo še dodatno pripombo na rovaš velesil iz »jedrskega kluba«: češ, zdaj ko ste dosegli najvišjo stopnjo jedrske oborožitve, se greste »svetnikov« in se zavzemate za manj poskusov in celo za delno jedrsko razorožitev. Potemtakem namerava Francija najprej doseči stopnjo štirih jedrskih velesil, nato pa se morda vključiti v razorožitvena prizadevanja.

Jedrska oborožitev zahteva predvsem veliko denarja in veliko znanja, se pravi, da si

TRENUTEK PRED EKSPLOZIJO:

Na balon obešana francoska bomba nad Mururoo

Kolumbija

Strategija štirih točk

Ali bodo zelo izvirne ideje zadoščale?

BOGOTA, julija — Gospodarski položaj Kolumbije, južnoameriške države, katere meje gredo od amazonске džungle do Tihega oceana, članice andske gospodarske skupnosti, je na prvi pogled trden. Vendar vas nenehno nezadovoljstvo v pogovorih z mladimi Kolumbijci opozori na nekatere probleme, ki tarejo gospodarstvo te dežele. Prava pravi problem niso nikakršna skrivnost, saj je o njih govoril na televiziji sam predsednik Misael Pastrana Borrero. Njegov govor, ki je bil zelo ostra kritika prepočasnega gospodarskega razvoja, je imel velik odmev.

Vendar je treba poudariti, da se je kolumbijski izvoz lani povečal kar za 66 odstotkov in da po vsej Zvezi Ameriki lahko srečate kolumbijske trgovce, ki osvajaajo nova tržišča, na katerih so doslej imeli glavno besedo drugi. Največja tejava kolumbijskega gospodarstva je inflacija. Iz leta v leto je večja in bo letos dosegla »zavidljivo« 25 odstotkov. Glavni razlog za inflacijo je v razliki med proizvodnjo in porabo in v skoraj spekulantški cenah živil (precej hrane mora Kolumbija uvoziti, cene na svetovnem tržišču pa so vse višje). Vlada dobro pozna različne inflacije in seveda poskuša rešiti probleme v zvezi z njo. Ostri nastop proti spekulantom s hrano in zmanjšanje proračunskega primanjkljaja sodita med ukrepe vlade, da zmanjša inflacijo. Vendar je morda najvažnejši podatek o kolumbijski inflaciji tisti, ki pove, da je del inflacije — po besedah predsednika Borrera — »uvožena«: gre za milijardo dolarjev, s katerimi je Kolumbija uvozila surovine in opremo za industrijo.

Težav pravzaprav zaradi tega ne bi smelo biti, če ne bi bil del kolumbijske industrije neproduktiven zaradi majhnega domaćega tržišča ter zaradi razmeroma nizke stopnje razvoja v izvoznem sistemu, ki se sicer modernizira in je čedalje bolj napada-

len. Poleg težav za inflacijo so tudi težave z državnim proračunom. Vlada že nekaj let navzilec inflaciji in nenehno večanju družbenega bruto proizvoda ni povečala davkov. Pri vsem tem je še narasel državni aparat — glede na vse pomembnejšo vlogo države v gospodarstvu. Toda proračunskega primanjkljaja ne bo rešilo samo povečanje davkov, marveč tudi varčevanje, je v že omenjenem televizijskem govoru dejal predsednik Borrero.

Doktor s Harvarda

Kolumbija potrebuje hkrati gospodarsko stabilnost in rast. »Naš poglavitni cilj«, je rekël predsednik Borrero, »je še vedno gospodarski razvoj ter družbeno blaginja«. Vendar to ni tako preprosto, pravi doktor ekonomskih ved Sarmiento (diplomiral je na Harvardu), sicer direktor oddelka za planiranje pri predsedstvu vlade. Sarmiento, značilen univerzitetni strokovnjak, govori o slavnem načrtu »štirih točk«, v katerem niso naznačeni samo cilji, marveč tudi poti do njih.

Med temi cilji so: splošna blaginja, večji gospodarski razvoj, pravična razdelitev družbenega bruto proizvoda, izboljšanje so-

cialnih služb, povečanje števila zaposlenih. Gre torej za cilje, ki so podobni tudi v drugih latinskoameriških državah. Zanimiva je strategija, katere duhovni oče je dr. Sarmiento in ki naj bi pripeljala Kolumbijo v razcvet in blaginjo: investicije v razvoj mest in gradbeništvo, povečanje izvoza, modernizacija in večja proizvodnost v kmetijstvu ter modernizacija davčnega sistema z uvedbo progresivnih davkov, ki naj pokrijejo rastoče potrebe servisnih služb, katere opravlja država.

Glavni odskočni deskle sta izvoz in gradbeništvo. Z večjo dinamiko v gradbeništvi ter v celotnem mestnem sistemu naj bi Kolumbija rešila nekaj hudih družbenih sporov. Več gradenj terja več zaposlenih, predvsem ne kvalificiranih in polkvalificiranih delavcev. Vlada je namreč v hudih skrbih zaradi brezposelnosti in nemira, ki jo spremlja. Več zaposlenih pomeni tudi več potrošnikov. Potemtakem bi tudi industrija za široko potrošnjo lahko delala več in cenjeje, pa tudi za izvoz.

Ce hočeta kolumbijsko kmetijstvo in industrija izvažati, morata biti visoko produktivna, zakaj sicer ne moreta uspeti v tujini. Kolumbijsko gospodarstvo je še zastarelo, zato je jasno, da dela z nizko produktivnostjo. Potemtakem je izvoz dinamičen element v tem in v še nekem drugem smislu: gre za vlogo izvoza kot dobavitelja rezerv potrebnih za notranji razvoj.

Prodreti je treba v svet

Dr. Sarmiento je v pogovoru nekajkrat poudaril, kako važno je, da kmetijstvo dela z vsemi močmi in postane visoko produktivno. Zakaj je tako govoril, je lahko razumeti, saj večina prebivalstva živi na deželi in je torej odvisna od kmetijstva. Po drugi strani pa je jasno, da mora Kolumbija čim-

bolj izrabiti visoke cene nekaterih kmetijskih izdelkov na svetovnih tržiščih, se pravi tistih izdelkov, ki jih sama izvažata (med drugim kavo in meso).

Tudi dobro organizirane državne službe, predvsem socialne, bodo nov element v kolumbijskem gospodarstvu. Po Sarmientovih besedah bo tudi na tem področju imela država pomembno vlogo, saj bo usmerjala razvoj gospodarstva ter nekatere naložbe v infrastrukturo, medtem ko bo zasebni sektor zadolžen za razvoj posameznih gospodarskih panog.

Dokaj nenavadna strategija štirih točk je popolnoma zavrgla klasične razvojne teze, po katerih je treba povečati proizvodnjo, če so na voljo tilie elementi: delovna sila, kapital, znanje in tehnologija ter seveda proizvodna sredstva. Kolumbiji so vnesli nove elemente v razvoj, katerega rezultate je lahko videti, saj je družbeni produkt narasel za 7, izvoz pa za 66 odstotkov, medtem ko je zunanjetrgovinska bilanca pozitivna za 400 milijonov dolarjev.

Žep in želodec

Rezultati gospodarske rasti se zdalec niso rešili niti enega izmed težkih socialnih problemov, s katerimi se srečuje ne le vlada, ampak vsa Kolumbija. Kdor dela, ima težave, je venomer silšati v Južni Ameriki. Lahko bi še dodali: kdor dela, tudi greši. Vendar je jasno, da morata biti glavna ožja sedanja vlada — splošna blaginja in pravičnejša razdelitev družbenega dohodka — čimprej dostopna sistemu, ki sta mu namenjena, se pravi povprečnemu revnemu Kolumbijcu. Če teh rezultatov ne bo čutili v žepu in želodcu, ne pomaga nobena modernizacija v glazah politikov, ki so, ali ki bodo še, prišli na oblast. Razlike se bodo povečale, z njimi pa družbeni nemiri, ki se jih v Kolumbiji tako zelo boji.

BOGDAN SALEJ

Podmornica za milijardo dolarjev

Niti tedaj, ko sta se ZDA in SZ odločili, da se začeta pogajati o omejevanju strateškega oboroževanja (SALT), se tekmovalni med njima ni nehala: pogajanja so se začela leta 1969 in ob lanskem Nixonovem obisku v Moskvi so sklenili prvi sporazum o omejitvi protiraketnih raket. Toda od začetka pogajanja do sklenitve sporazuma so ZDA povečale število medcelinskih raket na zemlji na 1054, SZ pa kar na 1618, število raket na podmornicah pa na 710 (SZ — na 62 podmornicah) in 710 (ZDA — na 44 podmornicah). Razen tega so v ZDA dosegli še eno stopnjo v oborožitvi: tako imenovani ULMS — sistem raket z velikim dosegom, montiranih na podmornicah. Takšna podmornica, s katere je mogoče izstreliti raketo z več jedrskimi naboji iz daljave 10.000 kilometrov, stane nič manj kot milijardo dolarjev (!), se pravi toliko kot orjaška letalonosilka »Enterprise«.

Na predloge »zanesenjakov«, da bi se dalo tolikšne denarje koristneje porabiti, odgovarjajo vojaški strokovnjaki z omalovažujocim nasmeškom.

STANE IVANCO

Portret tedna

Mohamed Daud

Ko je tistega ranega jutra 17. julija začelo sonce pleskati nočno nebo nad Aigianstanom z izrazito, bleščečo sinjo barvo, ni prav nič kazalo, da bo novi dan prinesel pozabljeni deželi v osrčju Azije, vklječen med peterico dinamičnih sosed — SZ, Kitajsko, Iranom, Pakistanom in Indijo, kakšne velike, zgodovinske spremembe.

Ljudje so se pripravljali, da se prebijejo — če Allah da — še skozì en dan, nanizan v dolgi verigi tistih 15, 20 ali 25 tisočih, kolikor jim jih je pač določenih, v naprej zid znanovanih z neumljenim bojem za obstanek, revščino, pomanjkanjem in lakoto. To so eni največjih ljudi na svetu, s komaj 60 dolarji nacionalnega dohodka letno na prebivalca, sicer pa dostojanstveno ponosni nomadski pastirji in kmetje, ki dajo nekaj na tradicijo in stare postave, na zapovedi svojih muslimanskih verskih poglavarjev, ulem, na pripadnost svojemu plemenu in družini.

Tistega jutra, 17. julija pa se je pred njihovimi očmi z bliskovito naglico odvijal veliki, zgodovinski »buskač«, takšen, kot ga doživí dežela na vsakih petdeset let; ne tisti običajni, ki ga je oveko večila Kesselova knjiga in filmsko platno, ko se dve veliki skupini sprotih jezdcev z biši v rokah sreča ob oblakov prahu srdito bojujeta za obglavljeno tele, ležeče na tleh — simbolični prikaz neumljenega pastirskega boja za obstanek.

V zgodovinskem »buskaču« 17. julija so namesto »povposodev«, jezdcev, sodelovali tanki in letala sovjetske izdelave; namesto obglavljene teleta je ležala v prahu na tleh oblast, ki jo je kralj Zahir, ta čas na zdravljenju v italijanskem letovišču Ischia, pustil v nemar glodati črvom korupcije, birokracije, gospodarske nestabilnosti in politične umrtivčenosti.

Približno tak »buskač« za oblast je Afganistan doživljal pred 44 leti, ko je kralj Aman Ullah hotel posnemati Ataturkovo zgled v Turčiji in popeljal svojo deželo iz srednjega veka v sodoben čas; hotel je strgati z enim z lic feredže, tancice, hotel je uvesti mešane šole, hotel je močno skrečiti oblast duhovščine.

Uleme so sprožile krvavo ljudsko vstajo, iz katere je izbruhnil na površje sin nosača vode, Baša Sakvaio, ki je hotel naslediti kralja, potem ko je ta na vrat na nos zbežal v Italijo. Toda devet mesecev zatem ga je s svojimi zvestimi plemeni premagal general Nadir Kan, ki se je proglasil za novega afganškega kralja. A le za tri leta: pred 40 leti ga je iz osebnega maščevanja ubil neki študent in na afganistanski prestol je sedel njegov sin, 19-letni Zahir, ki je nato vladal do pred dnevi. Najprej pod varstvom stricev, nato sam. Neomajno, absolutistično, očetovsko.

Sele nekako zadnjih 15, 20 let je kralj začel utirati pot postopni modernizaciji in demokracizaciji afganškega življenja. Izredno previdno in zlagoma, kajti pred očmi mu je bila vse čas tragična usoda Amana Ullaha. Konec petdeset let je odrgla feredžo najprej kraljica, za njo princese, žene veljakov in državnih uradnikov; s početka so tem ženam za vsak primer dodelili oboroženo spremstvo. Naposled so feredže odpadle.

Potem je kralj leta 1956 začel urediti petletne gospodarske načrte, ki naj bi mu, z izdatno zunanjo pomočjo, pomagali postaviti deželo na trdnješe temelje. Nazadnje je leta 1963 dal deželi ustavo, po kateri je Afganistan postal ustavna monarhija, s parlamentom, občanskimi volitvami in bolj od dvora odvisno vlado.

V tem času je bil na čelu vlade general Serdar Mohamed Daud Kan, ki si je najbolj prizadeval za to, da bi Afganistan z obsežnimi reformami prešel sodobnejši, demokratičnejši utrip. Vsi so pri tem čakatem, po glavni obritem močnem človeku, ki se je v javnosti največ pojavljal v zeleno osenčenih sončnih očali, cenili pogum, odločnost, neizprosnost in državniško sposobnost.

Nekateri pravijo, da je svojčas poslal v smrt celo nekatere svoje najožje sodelavce ker so mu politično nasprotovali. Toda malo kdo mu oporeka politično korenitost. Leta 1960 je — nekaj ur potem, ko se je končal obisk Hruščeva — presenetil svet z izjavo, da bo monarhija omogočila ljudstvu pravico do samoodločbe. Zdi se pa, da tedaj ni imel možnosti, da bi to svojo napoved tudi uresničil.

Daud je eden izmed vplivnih poglavarjev plemena, ki so si v davni delili med sabo

oblast v kraljestvu. Je kraljev bratranec in torej princ, človek z dvora. Po duši pa je pravi vojak.

Rodil se je leta 1910 v Kabulu, koder je na koleduz Hababija končal srednjo šolo. Nato je šel v Francijo študirat na vojaško akademijo Saint-Cyr. Leta 1930 se je vrnil in še štiri leta zatem poročil s kraljevo sestro. Leta 1932 je postal guverner pokrajine Kandahar, dve leti zatem guverner in vojaški poveljnik vzhodnih pokrajin, leta 1937 pa poveljnik osrednjih afganških vojaških sil v Kabulu ter predstojnik vojaške akademije. Na tem položaju je leta 1945 neumljeno zadušil ljudsko vstavo.

Po 14 letih vojaških in guvernerskih funkcij je leta 1946 vstopil v vlado kot obrambni minister. Nato je leta 1953 za deset let postal predsednik afganske vlade, s tem da je bil občasno tudi notranji ali obrambni minister. To je bilo posebno, Daudovo obdobje afganske sodobne zgodovine.

General Daud se je v tem času zavzemal za dosledno neodvisno, izvenblokovno in nevtršno politiko, ki naj bi Afganistanu — ki mu sami Afganci pravijo, da je »pšenično zrno med dvema mlinskima kamnom« — omogočila, da se obrzdi na prepitu raznih političnih in strateških interesov številnih držav — od Britanije in SZ, ki sta se svojčas med sabo borili za prevlado v deželi, do Irana, ki se je začel uveljavljati kot nekakšen žandar tega naftno najbogaterega kosa sveta, in do Pakistana, koder je po krivični kolonialni razdelitvi leta 1893 ostala velika paštunska manjšina.

Velika večina Afganincev so Paštuni, ki se s to kolonialno razdelitvijo niso nikdar strinjali in so na tistem vedno sanjali o tistem velikem Afganistanu iz 18. stoletja, obsega jočem velik del današnjega Pakistana. V Daudovem obdobju so te težnje znova ožvale, tako da je prišlo leta 1953 do prekinitve odnosov med obema sosedama in do zaostrojitve z ZDA, ki so se postavile na stran Pakistana.

Kot premier je veliko potoval. Bil je leta 1961 na prvi konferenci šefov držav in vlad nevtršenih držav v Beogradu. Obiskal je Peking, New Delhi, Washington — in štirikrat Moskvo. Ravno v času njegovega vladanja so se stiki z veliko severno sosedo izredno okrepili. SZ je dala za ureditev afganistanskih petletnih načrtov največ pomoči poslala pa je tudi kakih 1.200 svojih strokovnjakov.

SZ je Afganistanu največ prodajala in od njega največ kupovala. Šolala je afganške oficirje in pilote ter opremljala vojsko. Seveda pa so ambiciozni razvojni načrti, ki jih je sprožil Daud, povzročili tudi veliko zadolženost dežele v tujini, ki znaša po približnih ocenah 4 milijarde dolarjev; od tega odpadata dve tretjini na SZ in druge vzhodnoevropske države (CSSR, NDR).

Potem pa je 11. marca 1963 Mohamed Daud nenadoma odstopil. Najprej zato, ker je kralj z novo ustavo odstranil z oblasti vse člane kraljeve družine. Potem pa zato, ker se je afganska trgovska buržoazija zbalala ob zaostrojitvi odnosov z ZDA (ki so ukinile deželi vsu pomoč), da bo zdaj Afganistan prepuščen na milost in nemilost SZ. Daud se je moral umakniti, toda po radiu je sporočil, da bo kljub odstopu še naprej služil domovini in je kralju Zahiru predložil načrt za nekatere ustavne in upravne reforme, kot tudi način in metodo, kako izboljšati družbene razmere v deželi.

Pred dnevi, 17. julija, je po 10-letnem mirovanju znova spregovoril po mikrofonu kabalškega radia in sporočil ljudstvu, da je kraljevina umaknjena in da je namesto nje uveden republikanski režim, v skladu s prvim duhom islama, ki bo prinesel deželi namesto lažne demokracije resnično, ljudsko demokracijo.

Vse kaže, da mu je ljudstvo skoraj enodušno pritegnilo: orjaške topovske cevni tankov je okrasilo s cvetjem, kraljeve portrete je povsod zamenjal za Daudovine, ki je zdaj postal neomajen vladar — predsednik republike in vlade ter obrambni in zunanji minister. Preprosti ljudje pravijo: »Dobili smo novega kralja. Ali ni to lepo?«

Najbolj so mu očitno pritegnili mladi — tako tisti 50 mladih oficirjev, ki so mu pomagali pri udaru, kot tisti študentje, ki so takoj zamenjali na cestah promesnike, ko so se ti po udaru razbežali. Mlada inteligenca je očitno težko čakala na odločno človeka, ki bi znal popeljati deželo na pot velikih sprememb. In nafrz ne bo treba dolgo čakati, da bo Daud začel uresničevati vse tisto, kar si je bil zamislil v zadnjih desetih letih svoje odsotnosti z afganske politične scene.

TIT DOBERSEK

KIM IL SUNG: Popolna nacionalna neodvisnost

Kuba

Vedno je julij

Pred dvajsetimi leti je Castro napadel Moncado

Nobena parola ni bila v Havani tolikokrat izpisana kot ta. »Vedno je julij« so besede, ki preplavljajo te dni Havano. Vojaška parada pred dnevi je pomenila enega vrhov te proslavljanj, Castrovo četrtko govor drugega. Ob deseti obletnici revolucije vojaške parade ni bilo. »Tudi litra bencina ne bomo potrošili zaman,« je tedaj dejal Castro. Deset let kasneje so vojaški oklopniki bobneli po ulicah Havane in Castro sam se je udeležil parade. »Vedno je julij« je parola — in vendar je vselej nekoliko drugačen, vselej v drugem letu: zdaj v »letu socialističnega tekmovanja«, zdaj v »letu produktivnosti«, prej v »letu desetih milijonov ton« (sladkorja).

»Naš program« je dejal Castro o dogodkih pred dvajsetimi leti, ni bil socialistični program. Bil je buržoazni napredni program. Pravzaprav to ni bil buržoazni, kakor trdijo ne bi bila povsem točna. Program, ki smo ga imeli pred napadom na Moncado, je bil napredni socialistični program... Vendar pa smo ostajali v okvirih buržoazne demokracije in parlamentarizma. Smo ostali pri tem? Smo, ostali smo. Kajti ko se je začela revolucija, nismo mogli vedeti, do katere mere bodo šle z nami množice.

V dneh napada na Moncado, vojašnico v mestu Santiago de Cuba, so množice, o katerih je govoril Castro, iz časopisov komajda zvedele za napad mladih revolucionarjev, ki jih je Castro pripeljal pred stolpe vojašnice. Šele kasneje, ko je Castro v zaporu na hrbtno stran kuvert z nevidnim ornilom napisal govor, ki ga je imel pred sodiščem, so na Kubi izvedeli za dogajanja v Santiagu, za neuspeli napad, v katerem je padla pod streli večina napadalcev.

Imperij korupcije

Kuba je bila od nekaj krjav otok. Zgodovinski pogoji, iz katerih je zrasla Castrova revolucija, segajo v davčno. Dominantna črna kubanska zgodovina je razredni boj proti izkoriščevalcem, da naj bodo to Španci ali Američani ali Kubanci sami. V 18. stoletju, ko so Španci osvobodili otok, so v nekaj letih likvidirali Indijance. Sledilo so upor proti Špancem v letih 1717, 1731, 1739, vstaja orncev leta 1812, vstaja proti Španiji leta 1895 ter proglašenje neodvisnosti tri leta kasneje, vojaška okupacija s strani ZDA od leta 1899 — 1902 ter klavzula v ustavi, ki je dajala Američanom vse pravice do intervencije, in potem še trgovinski sporazum, ki je potisnil Kubo v milost ali nemilost celini in ji za 99 let odvzel vojaško bazo Gvantanamo. Kuba je postala neke vrste polkolonija ZDA, ki so kaj kmalu izkoristile ustavno pravico intervencije ter jo znova okupirali otok (1906—1909). Leta 1925 je bila ustanovljena kubanska komunistična partija (kasneje se je preimenovala v »Narodno socialistično partijo«). Borila se je proti krvavi diktaturi Machada v letih 1925 — 1933, ko pa so se Združene države Amerike z Batista leta 1934 ponovno na otoku močno zadržale, (takrat so s Kubo podpisale dva vojaška sporazuma, je bila Castrova pobuda usmerjena tja, kjer so imeli revolucionarji najmočnejše zaledje, se pravi v Santiagu de Cuba. Castrovo napad na Moncado je imel za

celj zaustaviti manevre politikov, ki so pokušali privesti k volinim kompromisom z Batistaovi sodelavci, dvigniti nivo revolucionarne zavesti ljudi ter jim pokazati možnost oboroženega boja.

Imperij korupcije se je že majal. Batista je v letu 1953, letu Moncada prignat teror k vrhu. Organiziral je tajno policijo. Po cestah Kube so se premikali policijski avtomobili s radijskimi postajami in napojeni z orožjem. Ti avtomobili so postali simbol strahu. Kubanci so se prepirali, da tisti, ki ga ta policija ujame, nima veliko upanja, da bi ostal živ. V vsaka aretacija je vnaprej pomenila smrt. Ob neki priložnosti, pripovedujejo dokumenti tajne policije, so zaprti pedesetletno učiteljico, mater treh otrok, in jo obtožili, da ve, kje je skrito orožje upornikov. Ponoči so jo odpeljali iz hiše in jo kasneje na srednjeveški način mučili: pekli so jo z žarečim železom. Nekaj drugi dokumenti pripovedujejo o dveh uslužbenkah tovarne cementa. Ker nista prišli v službo, so je lastnik tovarne pozanimal za njuno uvelo. Od sosedov, kjer sta stanovali, je zvedel, da sta se zvečer vračali z obiska pri starših. Na nesrečo sta srečali policijo, ta pa je streljala in ju ubila. Na njun grob je prišel tudi predstavnik Batistovega štaba ter očetu ubitih deklet izjavil: »Predsednik Batista me je prosil, naj prosim za opravičilo, kajti to je bila napaka. Policija je iskala dve drugi dekleti, ki stanujeta v tisti soseski.«

Batista se je znal opravičevati.

Napad na Moncado je padel na 26. julij, dan tamkajšnjega karnevala. Z manj kot 130 somišljeniki je Castro hotel zavzeti bolnišnico ter glavno upravno stavbo vojašnice in se dokopati do orožja. »Nikoli nismo mislili,« je dejal Castro, »da bi lahko revolucionarno oblast dosegla peščica ljudi. Vsa naša strategija je bila povezana z revolucionarno zasnovo. Vemo, da je mogoče priti na oblast samo s pomočjo ljudi. Z gverilsko akcijo smo hoteli ustvariti pogoje za razvoj revolucionarnega boja.«

Sodbe po vojaško

Moncada je bila manjša področna garnizija. Napad nanjo je mladi Fidel Castro pripravil v Havani, kjer so se njegovi somišljeniki vadili za boj. Vojska je domača in napadalec pobila. Castro se je še z nekaj gverilci, ki so preživeli napad, skrival v grmičevskem svetu province Oriente in se skušal prebiti na Siero Maestro. Tiste, ki so v prvih dneh po napadu ujeli, je vojska na mestu ustrelila, čeprav je skrivajočim objubil, da jih bi

samo zaprla. Castra je rešilo to, da je bil ujet šele čez nekaj dni, ko se je prvi bes napadenih vsaj nekoliko polegel. Resila ga je slučajnost. Ko ga je obkolila skupina vojakov in jih hoteli likvidirati, jim je boja zaklical: »Mene lahko ubijejo, ne morete pa ideje.« Junastro je zmedlo oficirje in skupina je bila odpeljena v Santiagu, kjer so ji sodili. Castro je bil obsojen na petnajst let ječe, vendar je bil že leta 1955, ko je bil Batista popolnoma prepričan v svojo moč in amnestiral politične zapornike, izpuščen. Fidel in njegov brat Raul sta se znašla na svobodi in takoj organizirala zgibanje 26. julijca. Njeno gesto je bilo »Svoboda ali smrt«.

Napad na Moncado ni uspel, toda Castro takrat ni pomisljal, da bi prenehal z revolucionarnim delom. »Sprašujete me, gospod,« je govoril pred sodiščem v oktobru leta 1953, »na koga sem se mislil osloniti, če bi napad na Moncado uspel. Pomislite samo: sedemsto tisoč Kubancev je brez dela, petsto tisoč kmetov živi v kolibah, sto tisoč mladih delavcev je, ki stradajo na tujih poljih, trideset tisoč učiteljev in profesorjev, tako bedno plačanih, pa tako predaših ljudstvu.«

Castrove točke

Če bi napad na Moncado uspel, je dejal na sodišču Castro, bi po radiu prebrali tele revolucionarne zakone: prvi revolucionarni zakon bo vrnil narodu njegovo suverenost in proglasil ustavo iz leta 1940 kot vrhovni zakon države. Drugi zakon bi dal zemljo novim zakupnikom (lastnikom bi dali odkupnino), dalje, po tretjem zakonu bi bilo 30 odstotkov industrijskih dohodkov razdeljenih delavcem, zaplenili bi podjetja tujih družb in uvedli agrarno reformo. Njegov program ni bil socialističen, prej bi lahko dejali, da je bilo v tem primeru za vrsto ukrepov, ki so imeli nacionalni in demokratični značaj, v njih pa so se odražale močne socialne pobude.

PETER BRESČAK

FIDEL CASTRO — V začetku samo »zafraz«

Novi v Alžiru

Nova spoznanja ob 38. vzporedniku

Dolga in težavna pot Ljudske demokratične republike Koreje — Od Potsdama preko Panmunjoma do Alžira

Azijski »novinec« v Alžiru bo tudi Ljudska demokratična republika Koreja, tisti del korejskega polotoka, na katerem se križajo interesni vplivi Kitajske, Sovjetske zveze, Japonske in Amerike, ki je stisnjen med dva velika, pa med seboj hudo sprta zaveznika, ZSSR in Kitajsko.

Portret tega dela Koreje, ki bo prvič sodeloval na vrhunskem sestanku neuvrščeni, je izredno zanimiv iz številnih razlogov, med katerimi ni na zadnjem mestu okolščina, da je dežela, podobno kot Vietnam, razdeljena, da so propadli vsi združevalni poskusi, ki so prihajali od zunaj, bodi od veliš ali mednarodne organizacije, bodi od Korejcev samih, ki so tvegali združitev s pomočjo vojaške sile pa se je poskus spremenil v veliko nacionalno tragedijo in prav tako veliko in globoko spoznanje, iz katerega so v zadnjih dveh letih prišli novi, bolj konstruktivni in več uspeha obetajoči impulzi.

Ena dežela, dva režima, 46 milijonov ljudi

Ime »Koreja« je polnilo stolpe svetovnega tiska pred 23 leti, v času korejske vojne. Ko je bilo spopada konec so bili za javnost zanimivie samo še detajli iz spleta posledic, ki jih je konflikt pustil v nasledek prizadetemu prebivalstvu in diplomatskim elitam v mednarodnem obsegu; kako je sploh prišlo do usodno krvavega 38. vzporednika, ki je še danes meja med Severno in Južno Korejo, pa je nekako izpuhtelo iz naših predstav.

Korejsko kraljestvo, ki je bilo v raznih obdobjih v različni meri v vazalski odvisnosti od kitajskega cesarstva, je konec minulega stoletja odprlo tujcem svoje dotlej neprodušno zaprte meje. To se je zgodilo leta 1880. Petnajst let pozneje je Japonska, zmagovalca v japonsko-kitajski vojni proglasila protektorat nad Korejo. V naslednjih petnajstih letih so se japonski interesi v Koreji že tako globoko zasedrili, da je Tokio leta 1910 proglasil aneksijo Koreje, ki je ostala pod japonsko vladavino vse do japonske kapitulacije 1945.

V tem obdobju liče tudi korenine 38. vzporednika. Zavezniki so se že na Jalti dogovorili, da bo Sovjetska zveza tri mesece po kapitulaciji Nemčije napovedala vojno Japonski, v Potsdamu pa so določili, kdo bo kje razoroževal japonsko vojsko. Kakor so se v Kairu že decembra 1943. sporazumeli, da bo v Vietnamu 16. vzporednik demarkacijska črta med britansko in kitajsko armado, ko bo odbila ura japonske kapitulacije, tako so v Potsdamu, ko je šlo za Korejo, podobno ločnico potegnili po 38. vzporedniku. Medtem ko je v Kairu šlo samo za to, kdo bo kje prevzel kapitulacijo japonske vojske — upravo nad Vietnamom naj bi potem tako in tako prevzeli Francozi, saj je bil Vietnam pred vojno njihova kolonija — 38. vzporednik na Koreji ni bil samo ločnica za sprejem japonske kapitulacije in razorožitev japonske vojske, marveč tudi meja med sovjetsko in ameriško okupacijsko cono; zavezniki okupacija bi prenehala v trenutku, ko bi se posrečilo sestaviti enotno vlado za vso Korejo. Takrat naj bi se s polotoka umaknile tudi sovjetske in ameriške čete. Skratka, Potsdam je predvideval enotno Korejo; okupacija s strani sovjetskih in ameriških čet je bila v Potsdamu bolj tehnične kot pa politične narave.

Neuspeli pogovori, dve vladi in vojna

Ameriška in sovjetska stran se nista mogli sporazumeti o enotni vladi za Korejo. Njunih razgovorov o tej temi je bilo 21. maja 1947 konec. Prvi obrisi hladne vojne so bili že zaznavni tudi na Daljnem vzhodu. Vlogo dveh zaveznikov veliš je prevzela OZN, ki je 17. septembra 1947.

predlagala splošne volitve v vsej Koreji, ki naj bi bile podlaga za združitev.

Pobuda OZN je seveda obvisela v zraku hladne vojne in razvoj je šel po njeni neizprosnih logiki. V Seulu so 19. julija 1948 dotedanjo ameriško vojaško vlado zamenjali s korejsko vlado, naslednjega dne pa je bil Singmanri izvoljen za predsednika, Ameriška okupacijska cona je postala republika Koreja ali kakor jo običajno kličejo, Južna Koreja. Maja naslednjega leta so se vse ameriške čete umaknile iz dežele.

Nekaj podobnega se je 9. septembra zgodilo na Severu. V Pjongjangu je bila iz nekdajne sovjetske okupacijske cone proglašena Ljudska demokratična republika Koreja, ali kakor ji na sploh pravijo, Severna Koreja; konec istega leta so se iz dežele umaknile sovjetske okupacijske čete. Pravi eksploziv pa je bil ob 38. vzporedniku postavljen 12. decembra 1948, ko so združeni narodi vladi v Seulu priznali kot edinega predstavnika vse Koreje. Silnice za korejski konflikt dve leti pozneje so bile razporejene: Jug si je predstavljal združitev tako, da uniči režim na Severu; in obratno: Sever je videl združitev v tem, da uniči režim na Jugu.

Konflikt v tem političnem okviru — širši mednarodni okvir je predstavljal hladna vojna, ki je v Evropi dosegla točko tik pod vreliščem — je izbruhnila dve leti pozneje, 25. julija 1950, ko so severnokorejske čete vdrle čez 38. vzporednik in nesustavljivo drle proti skrajnemu jugu polotoka, dokler jih niso zaustavili ameriški vojaki, ki so prišli na Korejo pod zastavo OZN skupaj s simboličnimi kontingenti 14 drugih članic združenih narodov.

„Popolnoma neodvisna država“

Trikrat je šla vojna vzhra čez Sever, v obeh smereh; ko je bilo tri leta in dva dni po izbruhu vojne končno podpisano premirje z ohranjenim statusom quo na 38. vzporedniku, je bila prestolnica Južne Koreje samo še kup razvalin. Tudi Pjongjangu se ni godilo dosti bolje in na obeh straneh so šle stotine smrtnih žrtve v stotisočih, v milijonih pa begunce in na vse vetrove razpete družine.

Kljub rutinskim razpravam o združitvi Koreje, ki so se vodile v evliah steklene palače na East Riverju, sta si na 38. vzporedniku stali nasproti dve na smrt sovražni državi, od katerih je vsaka trdila, da predstavlja »vso Korejo«.

Čeprav se Seul in Pjongjangu v metodah, kako bi drug drugoga diskreditirala in si drug drugemu škodovala, nista dosti razlikovala, pa je bila njuna politična pozicija v svetu popolnoma različna. Medtem ko je bila južnokorejska vlada svetel zgled najzvestejšega zaveznika ZDA v vsem in povsod, je Pjongjangu s svojo »sudaško svojeglavostjo« vzbujal nezaupljivo pozornost tako v Moskvi kot v Pekingu. Najprej so v svetovnem tisku pisali o raznih čistkah, ki so politično (ne pa tudi fizično) prizadele nekatere partijske in upravne vrhove. Ko so se analitiki zagrlili v vsebino teh čistk, so odkrili, da so s politične pozornice izpuhtele osebnosti, ki so se, glede na svojo preteklost, preveč globoko naslanjale bodi na ZSSR bodi na Kitajsko.

Tudi če odmislimo domneve o čistkah, ki se jih lahko imenuje tudi »personalne spremembe«, ker jih seveda ni mogoče podpreti z objektivnimi in neovčnimi argumenti, ne more obstajati dvom o tem, v kakšni smeri se je razvijala politična in državniška misel v Pjongjangu po izbruhu, ki jih je prinesla severnokorejskim voditeljem korejska vojna in vse, kar je bilo z njo neposredno in posredno zvezi.

Leta 1966 beremo v severnokorejskem tisku tudi te misli, ki so hkrati ugotovitve: »Naša partija ima grenke izkušnje z vmesnavanjem sovinstov velikih sil v naše nestrane zadeve. Ni treba poudarjati še posebej, da so ti sovinsti velikih sil dobili odgovor, ki so ga zaslužili...« In dalje: »Mnili so časti, ko je bil za svetovno komunistično gibanje potreben en sam center. Ni več ne centrov ne stobžerov v mednarodnem komunističnem gibanju... Vodilna teorija vsake partije ima pomen samo v državi tiste partije...«

Teh besed ni zapisal kdorsigabodi v Pjongjangu. Njihov avtor je bil nesporni partijski šef in državni voditelj maršal Kim Il Sung.

Dialog med Severom in Jugom

Iz običajnih člankov v resnih zahodnih revijah je bilo razbrati, da je režim v Pjongjangu v letih, ki so sledila premirju v Panmunjumu, skoraj neopazno za široko javnost storil dvoje: uspešno se je postavil izven sovjetsko-kitajskega spora, hkrati pa je ostro začrtal meje, do katerih lahko sega sovjetsko oziroma kitajsko prijateljstvo, in za katerimi se začne popolna nacionalna neod-

visnost, temelječa na popolni samostojnosti nacionalne ekonomije in na široko razvijemem sistemu splošne ljudske obrambe. Če je Severni Vietnam izprical svojo neodvisnost do Moskve in Pekinga tako, da z obeh strani lahko prejema vojaško pomoč, ki jo potrebuje, potem je Severna Koreja enako neodvisnost izpricala s tem, da je lahko zavrnila vojaško pomoč, ponujeno od obeh strani v sporu...« je v tem času, to je 1966, zapisal neki komentator.

S tem seveda ni rečeno, da Pjongjangu ni do dobrih odnosov tako z Moskvo kot z Pekinom. Nasprotno. Prizadevanja v tej smeri je Pjongjangu prizadevanje in potrpežljivo gojil tudi v času, ko so ti odnosi tudi na zunanji zaškrpali, kot je bil to primer med kitajsko kulturno revolucijo. In kakor stvari stoji danes, bi lahko rekli, da so tako stiki s Sovjetsko zvezo kot stiki s Kitajsko dobri — v Pjongjangu pravijo zelo dobro — ne da bi se Severna Koreja odrekla svojih temeljnih načelnih izhodišč, ki bi jih bilo mogoče strniti v formulo »popolna država in partijska neodvisnost«.

Manevrski prostor v tem in v širšem mednarodnem okviru si je Severna Koreja razširila zadnja leta s dialogom, ki se je začel na humanitarni ravni 12. avgusta 1971 med rdečima križarica Severne in Južne Koreje in ki se je 4. julija naslednjega leta povzpela na mednarodno raven v skupni vladi deklaraciji o sporazumnem gleda načel, ki naj bi politično severnokorejske in južnokorejske vlade vodila v njunem prizadevanju, da pride do mirne in sporazumne združitve obeh delov dežele. Sporazum so upravičeno imenovali »magna charta koeksistence med Severom in Jugom, ki da je prvi pogoj za združitev«.

Veliko spoznanje

Dogodku seveda ni botrovala samo »dobra volja« v Pjongjangu, čeprav je politično pobudo za dialog dal Sever. V velikem trikotniku (ZSSR — ZDA — Kitajski) se je namreč marsikaj spremenilo. Ob dialogu med Washingtonom in Moskvo ter Washingtonom in Pekinom je namreč državnikom v Pjongjangu in Seulu postalo ostro in jasno nekaj reči: ena in druga pretilonica je spoznala, da je veliki zaveznik (za Seul ZDA, za Pjongjangu Kitajski in ZSSR) ne bo podprl, če bi hotela uresničiti združitev dežele tako, da bi svoji režim tako ali drugače vsilila drugemu delu Koreje; to bi nepravilno zmešalo karte za trikotno mizo. In obratno: če bi v velikem trikotniku znova zahrnel vihar, bodi na relaciji Peking—Moskva, bodi v kakšni drugi smeri, bi se oba dela Koreje nehoti znašla v vrtnici tega orkana in povrnava računov, ki niso korejski, bi se najbrž odvijala tudi na korejskem ozemlju, dokler ne bi bilo na korejskih razvalinah svet upostavljeno ravnotežje sil v tem delu sveta.

Iz takšnih spoznanj je vznikla edina alternativa: mirno združevanje obeh delov Koreje bodi izključno stvar Korejcev, Pjongjanga in Seula. Enotna Koreja s svojimi 46 milijoni prebivalcev bi lahko polotok, stisnjena med Kitajsko in ZSSR na severu ter Japonsko (torej za nekaj časa tudi ZDA) na jugu, spremenila v cono, ki bi blazile trenja treh ali štirih velikih vplivnih impulzov, namresto da bi kot razdeljena Koreja postala možno prizorišče za spopadanje teh vplivnih tokov.

Pjongjangu med neuvrščeni

Pot od deklaracije o koeksistenci med Severom in Jugom do prvih otipljivih korakov v resničnem združevalnem procesu je seveda še dolga. Toda v sedanjih fazi razvoja bi veljalo že to, da je načelno začrtana in sprejeta z obeh strani, s čimer sta dva, na smrt sprti državni ob 38. vzporedniku postali državna subjekta, ki iz svoje politike izključujeta vojaški spopad in si za končni cilj postavljata mirno in sporazumno združitev dežele, ki jo družijo kri, jezik, šege in navade, pa tudi obojestranski strah pred japonsko ekspanzivnostjo, če ne danes, pa v prihodnosti.

Zapleti v tem dialogu, ki je vse prej kot gladek in premočten, so znani. Vrhunec vsebinskih težav je bil dosežen s predlogom Seula, naj bi Severno in Južno Korejo sprejeli v OZN, s čimer bi bila za nedolgo čas lahko zapetena sedanja razdelitev, in s nasprotnimi predlogi Pjongjanga, naj bi se oba dela Koreje, politično takšna, kakršna sta, združila v konfederativno državo Koryu, ki bi jo v OZN sprejeli kot enotno državo.

Vozla seveda niso razpletli in ga verjetno v bližnji prihodnosti tudi ne bodo. Pjongjangu s svojimi stališči danes morda še nima politično operativnih prednosti pred Seulom. Toda njegova politična in diplomatska izhodišča mu jih vsekakor zagotavljata v ne tako megljeni prihodnosti, ko se bodo politične silnice v Aziji bolj ostro kot danes razporedile po magnetu avtentične azijske stvarnosti.

Dodatna točka v dobro sedanje politike Severne Koreje je njena udeležba v Alžiru. Konec koncev se je pet načel spanač šilec rodilo v Bandungu in prihodnji vrh neuvrščenih bo prav tako v Aziji, katere politični profil bo najbrž čez štiri leta precej drugačen, kot je danes.

MIRAN BUSTAR

Skozi ravničasto Saksonsko

Polleben in njegov aktivist Lidinsky

V nemški demokratični republiki so nam (seveda) pokazali vas, ki naj bi bila za vzorec

Saksonsko, srednji del nemške demokratične republike, je ravna in rahlo valovita dežela. Njena posebnost, zlasti v pokrajini Mansfeld, so stožčasti griči, ki pa jih ni ustvarila narava, ampak saški rudarji in kopači, ki so pri kopanju bakra odvažali iz odprtih kopov jalovino »na kup«.

Menda je težko razumeti ljudi v kakšnem kraju, njihov način življenja, navade in pojmovanja brez razumevanja preteklosti. Saksonsko je sicer enolična dežela, po svojih ljudeh pa je precej pestra, pomembna, izredno razgibana. Čeprav je minilo že tisoč let, kar so Saksonci in družbi s Franki z ognjem in mečem podjarmili polabske Slované in začeli s obdobjem krvavih nemških vojn proti slovanskemu svetu, kot pravi kronist kralja Heinricha I., razboritega na-

padalca in razširjevalca fevdalizma, je v tej deželi ostalo mnogo slovanske preteklosti. V govoricah sicer ne, zato pa se v imenih krajev in v priimkih. Med Chemnico in Lipskim (Leipzigom) pa tja do Halleja in še naprej proti severu, se vrstijo premnoge vasi, ki zvenijo »po domače«.

Tukaj najdeš Bistrico (Bistritz), ki je niti niso utegnili prekrstiti v znani Felstritz. Najdeš Pesnico (Peisnitz), Lipico (Lipitz), Koritnico (Koritz), Sedljo (Sedlitz), Log, Laz in na stotine drugih ledinskih imen. Še globlje je staro izročilo zasidrano pri lužičkih Srbih.

prebivalcev celih enajst let. Kar ni pokončal med plemiško vojsko, je podavila kuga. Samo deset kmetov se je po končani kmečki vojni vrnilo, da bi na razvalinah začeli spet z novim življenjem. Prejšnje fevdalce so zamenjali novi, najprej švedski, pozneje domači junjerci.

Panleve v krutih časih

Polleben leži v blagi dolini sredi mansfeldskih ravnin, uro vožnje iz Halleja proti zahodu. Za vasjo se na severni strani dviga saški rudarski grič, ki že vnaprej pove, da so po teh vaseh pomešane rudarske družine s kmečkimi. Vasico s 1800 prebivalci so, kot je bil običaj v srednjem veku, z listinami podarjali raznim fevdalcem. Konec leta 1150 jo je dobil z zemljo in dušami vred samostan sv. Viktorja. Zato je Polleben v minulem desetletju slavil svojo 800. letnico. Vasica je doživljala v srednjem veku hude case. Udeležila se je kmečke vojne pod vodstvom Tomaža Münzerja in doživela leta 1626 še kugo. Kronisti pripovedujejo, da je bila vas po teh dogodkih brez

Pozneje, pripoveduje kronist, je bila vas izredno napredna. Še na zadnjih volitvah leta 1932 je dobil delavski voditelj, komunist Ernst Thillmann 358 glasov, Hindenburg 124, dva druga kandidata 225 in Hitler je bil 119 glasov. Pa vendar je zmagal Hitler! Tudi v Polleblu, kjer je bilo 95 članov komunistične partije in 55 članov komunistične mladine. »Črna noč fašizma« je preplavila deželo, zaključuje vsaki kronist zgodovino Polleblu. Mnogi so »bili žrtve nacizma, še več jih je šlo s fašizmom na vojno pohode. Kako se je moglo to zgoditi, so razmišljali že premnogi, napisali so na stotine knjig. Polleben je spet utrpel izgube, žrtve, ki so bile smiselne in še bolj nesmiselne. Pred zaključkom druge svetovne vojne so ga najprej zasedle ameriške čete, nato je prešel pod sovjetsko zasedbeno oblast. Zasedbo pa se je tudi izteklo, neko obdobje, v katerem je Polleben še komunistični junckerstvu, militarizmu in nacizmu.

Polleben je ena razvitejših vasi. Vsi tako trdijo in dokazujejo z mnogimi priznanji, diplomami, pohvalami. Razmeroma precej je novih stanovanjskih delavskih hiš z vrtni in rožami. Stari del vasi je tlakovan z granitnimi kockami, hiše so nekako peplnatost sive, kot da so v desetletjih nadržane dovolj barve z rudniških kopov. Red in čistoča sta vzorna, vendar pa še daleč ne takšna, kot v kakšni zahodnemski, avstrijski ali celo slovenski vasi. Povsod je sicer čuti skupno skrb za komunalno ureditev, povsod je prisoten kolektiv s svojimi predpisi, zapovedmi in napreznji, kljub temu pa se zdi, da je v vsej tej kolektivni skrbi premalo prisoten posameznik. Zato je mnogo stvari, ki bi lahko bile boljše, snažnejše, bolj okusne.

Vas naposled v svojih trgovinah, pekarnah, mesarijah in v družbenih objektih razkazuje prve začetke živahnije proizvodnje potrošniške blaga v tej državi. Kolektiva začnajo nadomeščati mopedi in motorji, tu in tam kak avto domače proizvodnje. Polleben ima svojo občino. Župan je Erhardt Lidinsky, nekdanji delavec, možak štiridesetih let. V vas ga je poslala partija. Pred trindvajsetimi leti, ko se je začelo prvo obdobje kolektivizacije. Lidinsky je torej eden prvih aktivistov, ki so prišli graditi socializem na vas. V tej deželi, ki je svojo družbeno in državotvorno podobo začela ustvarjati v mejah zasedbenega območja, v pogojih hladne vojne in silno zaostrenih odnosov z zahodom, je zato markska mogoče razumeti le, če upoštevamo te posebne okoliščine. Razvoj je bil zapleten. Rdeča armada je ustvarila pogoje za rehabilitacijo delavskega gibanja in njegovih voditeljev, za nadaljevanje kontinuitete v tem gibanju, ki je imelo svoječasno odlične voditelje. Združili so se socialisti in komunisti v enotno partijo. Preostale nacionalne plasti so dobile svoje mesto v ljudski fronti in v samostojnih strankah nacionalcev in krščanskih socialistov. Hladna vojna in povojni položaj Sovjetske zveze v tem delu zasedene Nemčije sta polagoma ustvarjala pogoje za ustanovitev samostojne države. Vse zasluge za to gredo razumljivo Sovjetske zveze. To delstvo je neposredno navzoče še danes v vseh oblikah in na vseh področjih. Nemški socializem je doživel svoj poraz, izgubil je mnoge svoje kadre, nacizem je pretrgal njegovo kontinuiteto. Preosnova je bila mogoča edino na sovjetskem vzoru in ob neposredni navzočnosti Rdeče armade. Brez tega ne bi bilo NDR. Zato je razumljivo, da je nastajajoča nova družba prevzela tudi vse oblike in posledice stalinizma in etatističnega dogmatizma. Na novo pa je rodila tudi navdušenje za zgraditev socializma na nemških tleh. Med tistimi prvimi aktivisti, ki so se z vso vmo, z več navdušenja kot izkušeni, pognali v bitko za preosnovo nemške države, je bil tudi dekretirani župan v Polleblu — Erhardt Lidinsky.

Njegova usoda je podobna usodi mnogih aktivistov, ki so iz močnejših delavskih centrov odšli kolektivizirati vasi. Ko je Lidinsky prišel v Polleben, je želelo v vasi še kakšnih pet kulakov, manjši kmetje pa so že dobili razdeljeno junckerško zemljo. Ni šlo lahko pripoveduje Lidinsky. Ljudje niso zaupali, živeli so še pod vplivom starega. Kako je vse potekalo, še čaka na opis sodobnega kronika. Lidinsky je bil takrat sam šele sredi petindvajsetih let. Vztrajal je do danes in se spriznajl, da bo v vasi tudi ostal. Trindvajset let je že župan v Polleblu.

Že 23 let župan

Polleben je ena razvitejših vasi. Vsi tako trdijo in dokazujejo z mnogimi priznanji, diplomami, pohvalami. Razmeroma precej je novih stanovanjskih delavskih hiš z vrtni in rožami. Stari del vasi je tlakovan z granitnimi kockami, hiše so nekako peplnatost sive, kot da so v desetletjih nadržane dovolj barve z rudniških kopov. Red in čistoča sta vzorna, vendar pa še daleč ne takšna, kot v kakšni zahodnemski, avstrijski ali celo slovenski vasi. Povsod je sicer čuti skupno skrb za komunalno ureditev, povsod je prisoten kolektiv s svojimi predpisi, zapovedmi in napreznji, kljub temu pa se zdi, da je v vsej tej kolektivni skrbi premalo prisoten posameznik. Zato je mnogo stvari, ki bi lahko bile boljše, snažnejše, bolj okusne.

Delo za prihodnost

V Polleblu so danes vsi kmetje v obdelovalni zadrugi. Pet največjih kmetov je odšlo, z njim tudi še kdo, ki ga nacistična preteklost ni preveč krasila pred novimi razmerami. Obsežna polja sladkorne pese, pšenice in koruze okrog vasi govore, da so tukaj traktorji že zdavnaj preorali robove in meje med njivami. Zadruga, ki šteje 300 članov in gospodarji na 1569 hektarjih, je organizirala tudi druge oblike kolektivnega življenja v vasi. Skupaj z občino so uredili otroški vrtec, otroške jasli, manjši kopalni bazen, skupno pralnico in šivalnico, manjše kopalnice s kadmi in sauno, skupno kuhinjo in menzo, trgovine in obrtne delavnice.

Primerjave

Pollebenška zadruga ima dovolj traktorjev in kombajnov. Delo postaja lažje. Zato tudi kolektivizem ni več strah mladine in vaščanov. Rezultati so kljub temu tukaj, in najbrž kolektivizacija v tem vaseh, kakor tudi v Polleblu, ni bila tako huda stvar. Vaska revščina tukaj je stoletja živela bedno. Zemlja je bila v rokah junckerjev, najboljši so poželi tuji. Zato je nemara tukaj tudi odsotna tista globlja domačička ljubezen do zemlje, domače vasi, Skupaj z delavci, ki so v vasi v večini, so polbenški siromani kmetje gledali na polja kot na nekaj tujeja. Ni bilo njihovo, kar so gledali. Danes je zadruga. Torej so samo pridobili, ker imajo v zadrugi delo, dohodek in zagotovilo socialne varnosti. Prava ljubezen do vasi bo najbrž šele nastala. Tedaj se bo odkrilo mnogo stvari, ki jih bodo vaščani lahko postorili, da bi bila vas lepša, bolj prijazna. Kjer namreč ni prisoten človek, lahko kolektiv opravi samo povrhu. Lokalpatriotizem župana Lidinskega je smatranje, da postaja Polleben po stoletjih nemirov, porazov in razsul enovita zas z drugačno vsebino življenja in hotenja. Navsezadnje pa je v vsem, kar človeka ne navduši v tej saksonski vasi, treba iskati še vzroke v širši dimenziji te države v njeni zaprtosti pred svetom, v surovi fronti hladne vojne, ki je potekala prav skoz te kraje. Markska je bilo zaprt, nedostopno in tudi sovražno. Zato tudi ni bilo merril, s katerimi bi lahko Polleben in njegov župan širše izmerila vrednost in pomen svojega razvoja. To obdobje naj bi se šele začelo, ko se bo razskladil dim s pogorišča hladne vojne in njenih nasprotujočih si doktrin.

Preseženi predpisi

Zupan Lidinsky ima v mapi že pripravljen načrt za pokrit kopalni bazen. Nobena vas ga menda še nima. Pripravljene imajo načrte v zadrugi in občini za novo kuhinjo in menzo, za povečan kopalni bazen in za nova stanovanja. Tudi za novo šolo in vrtec, kajti vse te ustanove so v starih hišah. Dela je torej dovolj.

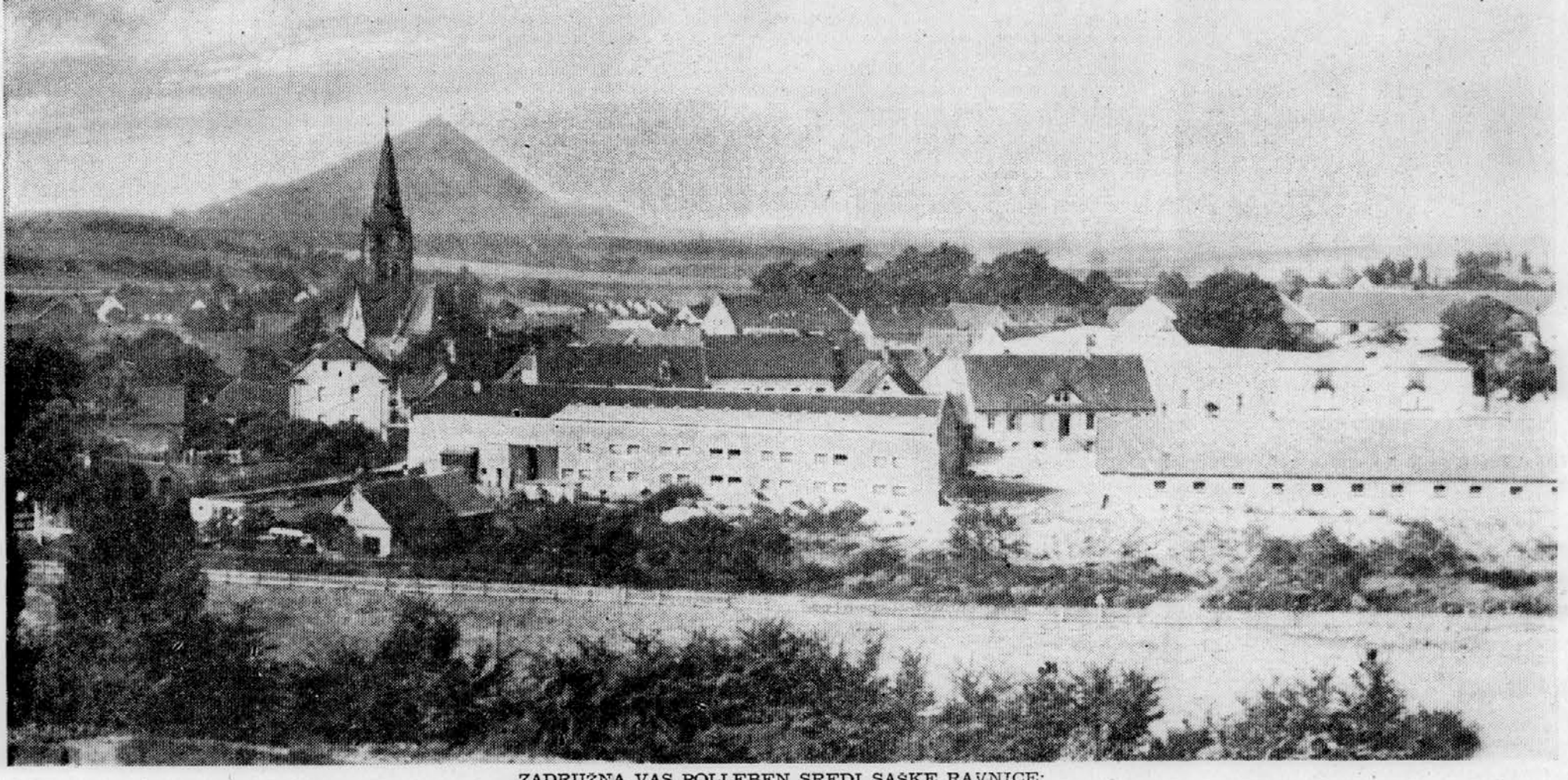
Zanimivo je nemara, da župan Lidinsky ni samo spremljal vasi, ampak je tudi vasi spreminjal njega. Župan Lidinsky nekako ne mara državnih kreditov. Vse, kar pokaza, orise s stavkom: »To smo naredili sami. Brez kreditov in pomoči. Zaradi te lokalne logike so prišli v nevarnost vsi polbenški seniki in hlevi. V enem so uredili prostorne pisarne in veliko dvorano zadruge. V drugem pravkar urejajo štiri družinska stanovanja. Župan dela z idarji, kleparji, instalaterji in mizarji iz domačih vaških delavnic. Veliko ceneje je, pravi. In zakaj bi naročali v podjetjih in jemali posojila, če lahko vse storijo sami. Z vaškimi močmi. V tem pogledu župan Lidinsky ni birokrat, je nasprotno neke vrste vaški ekonomist in organizator.

Zupanovanje v Polleblu je Lidinskemu omogočilo, da je presegel predpise. Ceni samoiniciativo in v tem smislu je občinski svet neke vrste kolektivni komunalni organ, ki veliko manj brska po aktih in izpolnjuje predpise, ampak veliko več razmišlja, kaj bi storil novega in koristnega za vas. Lahko bi rekli, da se župan Lidinsky po tej komunalni vnemi pravi in ni čemer ne loči od kakšnega našega predsednika krajevne skupnosti. Se pravi, da samoupravno organiziranje tudi v tej nemški občini ne gre mimo oblik, ki so si v komunalnih skupnostih precej podobne. V zadnjem času so, tako razlaga Lidinsky, začutili, da postaja občina pretresna, da so mnogi problemi, ki zadevajo več vasi skupaj, kot na primer v šolstvu, zdravstvu, v prometu, zaposlitvi, stanovanjih, težko rešljivi samo v eni majhni občini.

Vzornik - živa praksa

Prav v načinu delovanja občinskega in medobčinskega sveta se kažejo neke nove kvalitete v nemški krajevni samoupravi. Tukaj gre za lastne oblike delovanja, za katere je vzornik živa praksa, ne pa model, prenesen od drugod. Samoprispevki prebivalcev in podjetij z območja občine postajajo pomemben vir dohodkov za reševanje skupnih zadev. Videti je, kot da krajevna uprava, če hoče dobro reševati probleme, ne more mimo samoupravnega organiziranja sredstev in ljudi. Tako se vsaj stvari obračajo v Polleblu. Aktivist Lidinsky se je že zdavnaj spremenil v podjednega župana, ki ga ni sram nobenega dela. Ko so zgradili kopalni bazen, je po dopolnitvi delu na občini popoldne mirno opravjal dolžnost kopalnega mojstra. Celo izpil za plavalnega učitelja je zaradi tega naredil. Preveč bi stalo, če bi nastavljal takoj na začetku posebnega človeka, je z logiko dobrega računarja utemeljil svoje brezplačno delo pri bazenu.

Nem vem, koliko je še Lidinskyj po nemških vaseh. Sicer pa so nam pokazali Polleben, ki je vzorec in najboljša vas. Zato je najbrž tudi Lidinsky izjemen primer med delavci aktivisti.

ZADRUŽNA VAS POLLEBEN SREDI SASKE RAVNICE:

Hrib za vasjo, ki je prerasel zvonik stare in razmajane cerkve (danes zaprte zaradi nevarnosti pogrzanja), ni ustvarila narava sama. To je ziplaninac, ki so jo nakopali rudarji in navozili na kup v dolgih desetletjih

Z obal treh morij

Žehteči plavži Taranta

Za italijanski jug, s katerega ljudje še zmerom bežijo na Sever, je Taranto ena redkih izjem

Taranto, mesto v pregibu, kjer peta italijanskega škornja prehaja v podplat. Zgodnji popoldan. Staro mesto žehiti od vročine. V ozkih ulicah igra drobšč igre otrok vsega sveta, le da tod veliko bolj južnjaško razgibano. Omet se lupi, trga, peša od zapuščenosti. Drže se ga scefrani politični plakati. Na njih se komunisti, trockisti in maoiisti kosajo, kdo bo ostrejši. Desničarski plakati in napisi so temeljito, ihtavo potrgani: Almiranteju in njegovim tod očitno ne gre v klasje.

Glavni pri tem so delavci Italisiderja. Ravno v dneh, ko smo bili v Tarantu, je tovarniški odbor objavil program zahtev, s katerimi želi pripraviti pristojne do tega, da »majdejo ustrezne odgovore na žgoča vprašanja, ki pogujejo družbenoekonomski razvoj province Taranto in vsega Juga.«

Tovarniški odbor tudi zahteva takšno organizacijo dela in odnosov v Italisiderju, ki »bo dajala prednost človeku in ki bo prinesla tovarno, kakršna je potrebna v civilizirani družbi.«

Skupaj s sindikati v provinci delavstvo zahteva protidružinske ukrepe: ustrezno zvišanje mezd, zvišanje družinskih doklad, prilagoditev pokojnin, oprostitve davka na delavske plače, predvsem pa korenito nadzorstvo nad cenami, zamrzitve stavarin, javno nadzorstvo nad gospodinjstvom, ustanovitev konzumov po občinah — in tako naprej.

Na drugem koncu, v drugem mestu, v Bariju smo bili priče smotrnega razvoja industrijske cone.

Tudi ob Bariju moramo imeti pred očmi, da pospešeni razvoj Juga nikakor ni stara zadeva šele v zadnjih desetih, dobrih desetih letih, je rekla denarja za tovarne na Jugu šele prav stekla.

Industrijska cona v Bariju je ena od 40 con ali jeder industrializacije tega dela Italije.

Dva obraza Juga

Vsako como (jedro) ima na kraju industrijskih konzorciij. V njem so predstavniki krajevnih oblasti, trgovinske zbornice, in industrijev, ki že delujejo na območju cone. Z denarjem, ki ga priskrbi Cassa par il Mezzogiorno, konzorciij pripravijo industrijsko cono in seveda skuša predvsem privabiti podjetnike.

Črto. Ko bo načrt urednjen, bo zaposlenih 14.000 ljudi. Če primerjamo to število z vrednostjo naložb (nad 154 milijard lir), vidimo, da novo delovno mesto ni poceni.

Ali pa bi bilo mogoče bolje reči drugače: številno potencialne delovne sile pri investiciji ni dominantno, marveč samo ena izmed postavk.

Kot se za delegacijo spodobi, so nam razkazali glavno postavko tega dela barijske industrijske cone: Fiatovo tovarno (pravzaprav enega od teh obratov) za mehanizacijo avtomobilov in traktorjev (hidravlična zavora, uplinjase itn.). Zgradba montažna. Gostitelji poslovnemu prijatni. Pretežno je to kader iz Torino. Ko načnejo to vprašanje, pohite z zagotovilom, da uspešabljajo tudi domače inženirje in tehnike (Bari ima namreč tudi tehnično visoko šolo).

Ta Fiatova tovarna je po nastanku (odprli so jo 1970. leta) tipična za industrializacijo Juga: večina industrije je stara okrog deset let.

V predvederju montažne stavbe lahke konstrukcije maketa tovarne. Nazornost že na prvem koraku. Koraki po tovarniških obratih pa razodenejo podobo tekočega traku, Taylorizacije, z vso učinkovitostjo in duhamornostjo, ki jo ta prinaša. Brezhibnost kretelj strojnih rok, mehaničnost kretelj človeških rok, Visoka storilnost. Enakomeren proizvodni ritem.

Fiat, ki prednjači ali hoče v Italiji prednjačiti v vsem, je znanal tudi krizo tekočega traku. V eni izmed tovarj je začel prenoviti, reformo tega utrudljivega sistema. Z grupnim delom. Toda ne v Bariju. Ne še. V Neaplju ni bilo nobenih industrijskih ogledov. Tudi tja se ni bilo v tem velikem, bučnem velemstu krušne krize, pomanjkanja kruha. Pač pa so tedaj zasedali sindikalni delavci deželo. In na kongresu navedli podatek: nad 200.000 brezposelnih v deželi Campanu, od tega 112.000 v Neaplju samem.

Italijanski Jug kaže dva obraza. Ob obeh je ta obraz prijazen, o bolj ali manj hitrem odpravljanju zaostalosti priča. Kako je v notranjosti, pa težko rečem: tam nismo bili.

JOZE SIRCELJ

Razvevati industrije

Levičarski listi pišejo podobno. Vse to je samo odmev tega, da Taranto poka po vseh širih, ker — za razmere na italijanskem Jugu — doživlja industrializacijski razcvet.

Provincia Taranto je recimo v desetih letih povečala dohodek od industrije 2,5-kratno. Narastlo je število prebivalstva, narast-

Berem v enem izmed listov, ki jih izdajajo v Tarantu: OBOJAMO DRAGA STANOVANJA V SKODO DELAVCEVI! kriči naslov. Nadnaslov: Nevzdrženi položaji v Tarantu. In potem: »Že večkrat smo v tem listu opozorili na dramatične razmere. Stvari so vsem znane: v našem mestu je stanovanjska kriza; stanovanja, ki so na razpolago, so luksuzna in stanejo kup denarja; tempo stanovanjske graditve čedalje bolj potiska stran možnost, da bi delavci prišli do dostojne strehe nad glavo.« In dalje: »Lastniki stanovanj že ne vedo več, kaj bi zahtevali, stanovalce kar naprej pritiskajo z dražimi najemninami, pri čemer jim groze, da jih bodo postavili na cesto.« In s poudarkom: »Ne moremo si kaj, da ne bi obsodili taksnega položaja, ki se vleče že leta in leta v škodo manj premožnih razredov, ki tvorijo večino našega prebivalstva.«

Tega ni napisal kak levičarski, ludo opozicijski list kova »Il Manifesto«. Ne, ta list je sicer poln člankov o papežu, ministrantih, romanjih v Lurd in podobnem. To je »Dialog«.

DRAGO VRESNIK

Hasanein Hejkal

Zoprni Johnson

Naser je videl v amerškem predsedniku le lokalnega politika

Predsednik Naser je čutil nekakšen nagonski odpor zoper Lyndon Baines Johnsona. Prav nič mu ni bilo všeč, kar je slišal o tekaškem politiku, strankarskem človeku in spretnem urejevalcu poslov. Takšne vrste človek ni bil po Naserjevemu okusu. Navsezadnje se je izkazalo, da sta bila njegov odpor in njegova alergija upravičena.

Kadar je imel Naser opraviti s kakšnim človekom — pa naj je šlo za kogarkoli — je po navadi zbral njegove slike ter jih proučeval, da bi si tako ustvaril predstavo o njegovem značaju. Po navadi je zbral o človeku najmanj dvajset fotografij in trdil je, da tako zelo veliko več kot iz še tako dolgega poročila.

Pogovorila o zadevi, Veleposlanik Battle je prišel k ministru tisto popoldne, ko si je ogledal razbitine Michomovega letala. Bil je zelo razburjen in ko mu je minister ponudil kozarec pomarančevega soka, ga je odklonil. Vljudno se je opravičil, češ da ni žejan.

Vloga ZDA v izraelsko-arabski vojni

3. junija 1967, komaj dva dni pred izraelskim napadom, so Američani storili nekaj, kar je Naser imel za nekoristno razkazovanje moči Sizijski prekop so poslali letalonosilko »Intrepida« v vrsto letal na krovu. Ljudje so se razžejali. Zbrali so se ob prekopu in metali v letalonosilko stare čevlje.

„Gangsterizem kavbojev“

Naser je seveda pobesnel in v svojem govoru je napadel Američane: »Ameriški veleposlanik pravi, da je naše vedenje nezno. No, povedimo mu, naj tisti, ki se ne morejo spriznati z našim vedenjem, grede kuhat jajca...« Vprašal je množico: »Kam pa?« Kriče mu je odgovorila: »V morje!« Nadaljeval je: »Če sredozemsko morje ni dovolj vroče, grede kuhat jajca v Rdeče morje.« Predsedniku Johnsonu bi rad povedal, da nisem pripravljen prodati egiptovske neodvisnosti ne za trideset milijonov ne za štirideset milijonov ne za petdeset milijonov dolarjev! Z nikomer nisimo pripravljeni razpravljati o našem vedenju! Jezik bom odrezal vsem, ki bodo slabo govorili o nas!

Jalove priprave na obisk

Dogodki v letu 1966 so slabšali odnose med ZDA in Egiptom. Dobava žita so bile odvisne ne več od polletnih, marveč od četrtletnih sporazumov. Vendar si je precej ljube prizadeval, da bi zboljšalo odnose med državama.

Požgana knjižnica

Ko so novembra Američani priredili veliko operacijo za rešitev belih čivilovstev v Kongu, so Afričani v številnih državah protestirali, v Kairu pa so Kongožani zazgali ameriško knjižnico.

PROSIMO ZA PRIJAZNOST! Opozorite sorodnike, znance in prijatelje, ki niso naročniki DELA na tale oglas!

Vsak novi naročnik, ki odpošlje naročnico tega oglasa, si lahko izbere katerokoli knjigo iz seznama:

DOLGE NOČI POTOVANJA V DAN

Dušan Dolinar

Na razpotjih Amerike. Ali bo divja rast mest, kjer prebiva že tričetrtr Američanov, zavdala Združenim državam z gnitjem in razpadom? Kaj je »črnskost«? Je to veliko gibanje za enakopravnost usahnilo?

SPOMINI I IN II

Albert Speer

Druga svetovna vojna je prekrila marsikatero dogajanje, načrtovanje. Albert Speer, veliki nacistični arhitekt je v svojih spominih čisto odkrito izpovedal, kako se je gnezdo rjavosrajčnikov ustvarjalo, kaj je skotilo.

ROBERT FISCHER

Aleksander Pasternjak

Knjiga o mlademu možu, ki se je prebil do odločilnega dvoboja in je v kraljevski igri dokazal, da mu ga ni para na svetu. Kako je mogel odvzeti primat sovjetskemu šahistom, ki so veljali za nedosegljive?

ZDRAVA SPOLNOST, ZDRAV ZAKON

Friedrich Burkhard

Doktor je popisal izkustva, ki si jih je nabral v svoji ordinaciji. Popisal je in dokazal, da je zdrava spolnost tisto, kar vzdržuje zakon in ga varuje pred ločitvijo. Knjiga je bolj poučna kot senzacionalna.

KENNEDYJEVE ŽENSKE

Pearl Buck

Svetovno znana pisateljica je popisala rodbinsko okolje tragično umrlega predsednika ZDA. Intimnost njenega pripovedovanja, ki je osnovano na verodostojnih virih, bo pritegnilo vsakogar, ki ve za pomen rodbine Kennedy.

ŽIVLJENJE S 300 KM NA URO

Juan Manuel Fangio

Redki so dirkači, ki čakajo starost. Fangio jo je, čeprav je tvegalo do poznih, zrelih let. Še bolj redki so pa dirkači, ki znajo popisati grozljivost in vzvišenost trenutkov na dirkaliških hitrostih in smrti.

NEVIDNA FRONTA

Vladimir Vauhnik

V nacističnem Berlinu je bil obveščevalec, ki ga uvrščajo med največje v drugi svetovni vojni. Preživel je vojno, vse svoje spomine objavil in sprožil senzacijo. Bil je to Vladimir Vauhnik, Slovenec. Vohunska zgodba.

PCSLEDNJI HABSBURŽAN

G. Brook Shepherd

Zgodovinar in publicist Shepherd je bil angleški dopisnik z Dunaja. Tudi poročil se je z Dunajčanko in vzljubil je Dunaj z njegovo zgodovino vred. Zanimivo je brati popis o Karlu I., ki ga piše tujec!

ONDUO, MOJ ČRNI FANT

Anton Ingolič

Pretrseljiva, ljubezenska zgodba, ki se je rodila v Ljubljani. Ljubezen med Afričanom in Slovenko. Romantika, ki ji nasprotujejo pomisleki; ljubezen, ki jo gladolajo čenče. Všečna knjiga, zlasti ženskam.

KOROŠKA ZNAMENJA

Jože Šircelj

Več kot sto barvnih in črno-belih podob s potovanja od Brda pri Šmohorju do Libuš in od Djekš do Sel. Če želiš spoznati lepoto naše Koroške, je ta knjiga prav zate. Preberi, kaj pravijo Slovenci!

OPERACIJA ŠAKAL

Frederick Forsyth

Napet, srhljiv roman, ki je izhajal v nadaljevanjih, pa so bralci prosili za ponatis v knjigi. Za okus ostro nastrojeno in gladolajo čenče. Všečna knjiga, zlasti ženskam.

NAROČILNICA

Naročam se na dnevnik DELO za najmanj 6 mesecev po običajni mesečni naročnini 30 din.

Delo mi pošiljajte na naslov:

Ime in priimek:

Poklic:

Ulica:

Kraj:

Poštna številka:

Izbrana knjiga:

POGOVOR Z AMERičANI

Mark Lane

Svet se je zgražal, ko so umirali Vietnamci. Vsem pa je zastal dih, ko so spregovorili tisti, ki so sejal smrt med nedolžne. To so izjave, ki spreminjajo sleherni govorjanje morilske vojne. Izjave, ki obsojajo.

Knjigo dostavi DELO takoj po nakazilu prve mesečne naročnine. Izpolnjeno naročnico, ki velja samo do 30. junija 1973, pošljite na naslov: CGP DELO — prodajna služba, Ljubljana, Tomšičeva ulica 1.

